

Osoby bez přístřeší versus lidská důstojnost

Bc. Michaela Stýblová

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela Stýblová, DiS.**
Osobní číslo: **H11423**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Osoby bez přístřeší versus lidská důstojnost**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociální práce, bezdomovectví a související legislativy.

Příprava a realizace kvalitativního výzkumu metodou rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc 3. vyd. public promotion, s.r.o., 2008, ISBN 978-80-969944-0-3

HRADECKÝ, Ilja. Definice a typologie bezdomovectví. Praha: Naděje, občanské sdružení, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. Sociální práce v praxi: Specifika různých i cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

URBANK, Antje. Obdachlosigkeit und deren geschlechtsspezifische Problemstellung. München GRIN Verlag, 2011. EAN 9783640924615.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

15. ledna 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

18. dubna 2014

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.4. 2014

..... P. D. Konec

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se věnuje problematice osob bez přístřeší a lidské důstojnosti. Je rozdělena na praktickou a teoretickou část. První část teoretické části je věnována teoretickým východiskům, problematice tématu ve vztahu k sociální pedagogice, použité literatuře a základním pojmům. Druhá část je věnována problematice osob bez přístřeší a možnému druhu pomoci a třetí část se věnuje problematice lidské důstojnosti. Praktická část si klade za hlavní cíl pomoci kvalitativního výzkumu popsat, jak vnímají osoby bez přístřeší vlastní lidskou důstojnost a jak vidí sebe sama ve společnosti a naopak společnost je.

Klíčová slova: bezdomovec, bezdomovectví, důstojnost osoby, etika, domov, chudoba, předsudek, sociální služby, sociální pedagog, sociální pedagogika.

ABSTRACT

This thesis deals with the issue of homelessness and human dignity. It is divided into theoretical and practical. The theoretical part deals with the theoretical basis, the problematic issues of the above in relation to social pedagogy, basic concepts and by drawing on literary works. The second part is concerned with the issue of people who are homeless and possible types of assistance available, and the third part deals with the issue of human dignity. The main aim of the practical part, with the help of qualitative research, is to describe the way in which people who are homeless perceive their own human dignity, how they see themselves in society, and in contrast, how society perceives them.

Keywords: homeless, homelessness, personal dignity, ethics, home, poverty, prejudice, social services, social educator, social pedagogy

V úvodu bych chtěla poděkovat panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za odborné vedení, ochotu pomoci a cenné připomínky při zpracování diplomové práce.

Mé poděkování patří také všem respondentům, kteří mi věnovali čas a byli ochotni zúčastnit se výzkumu, který je součástí diplomové práce.

Důstojnost pro člověka je tolik, co pro rybu voda. (John Adams)

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
1.1 LITERATURA VZTAHUJÍCÍ SE K TÉMATU.....	11
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	14
1.3 ZÁKLADNÍ POJMY	17
2 BEZDOMOVECTVÍ A MOŽNÉ DRUHY POMOCI	20
2.1 BEZDOMOVECTVÍ, JEHO ZÁKLADNÍ PŘÍČINY, TYPY A DŮSLEDKY	20
2.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY	28
3 LIDSKÁ DŮSTOJNOST	38
3.1 POJETÍ A TYPY LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI.....	38
3.2 POSTOJE VEŘEJNOSTI K BEZDOMOVECTVÍ.....	42
3.3 ETIKA - DŮSTOJNOST PŘI PRÁCI S OSOBAMI BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	43
3.4 SPECIFIKA SUBKULTURY BEZDOMOVců	45
II PRAKTICKÁ ČÁST	47
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	48
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	48
4.2 CÍLE VÝZKUMU	48
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	49
4.4 METODY SBĚRU DAT	50
4.5 METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	51
4.6 VÝZKUMNÝ SOUBOR	51
4.7 ETIKA VÝZKUMU.....	53
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	55
5.1 KATEGORIE - OSOBY BEZ PŘÍSTŘEŠÍ	55
5.2 KATEGORIE - VEŘEJNOST	61
5.3 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	65
ZÁVĚR	69
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	73
SEZNAM OBRÁZKŮ	74
SEZNAM PŘÍLOH	75

ÚVOD

Problému bezdomovectví, se zaměřením na lidskou důstojnost, věnujeme pozornost především z toho důvodu, že problematika bezdomovectví je sociální problém nejen aktuální, ale především i narůstající. Jedná se o problém, který tu je nyní a bude i v budoucnu, proto bychom od něho neměli odvracet pozornost, ale naopak se mu věnovat.

V této diplomové práci nebude vycházeno pouze z odborných publikací, ale především také z vlastních zkušeností získaných právě při práci s těmito osobami. Pro většinu z nás je jednoduché odsoudit osobu, která na nás určitým způsobem působí nepříjemně, je špinavá, může zapáchat. Málokdo však dokáže pochopit, proč se ona osoba do takového stavu dostala a jakou cestou si prošla. Snad každý z nás se dostal do situace, kdy potkal nějakého bezdomovce, který na něj zapůsobil tak, jako by právě žádnou důstojnost neměl. Každý občan má právo na zachování lidské důstojnosti, ale jak svoji lidskou důstojnost vnímají právě osoby bez přístřeší, když na nás mnohdy působí, jako by o svou důstojnost přišli? Nebudeme se věnovat pouze této otázce, ale i například otázce, jak veřejnost a odborníci mohou snižovat těmto osobám lidskou důstojnost. V této práci bude vycházeno z faktu, že bychom se k těmto osobám měli chovat jako k lidem, kteří přes veškerou svoji bídu, stále mají lidskou důstojnost.

Cílem práce je popsat, jak vnímají osoby bez přístřeší vlastní lidskou důstojnost a jak vidí sebe sama ve společnosti. Také se zaměříme na to, jak veřejnost vnímá je, je vnímána lidská důstojnost veřejností a osobami bez přístřeší stejně? Na toto a další otázky se budeme snažit odpovědět. Práce je rozdělena do základních tří částí. V první části nazvané Teoretická východiska bude věnována základním pojmům a souvislosti tématu k sociální pedagogice. Druhá část je věnována oblasti bezdomovectví a to především příčinám, důsledkům, pomoci a poslední, třetí část je zaměřena na problematiku lidské důstojnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V této kapitole bude případnému čtenáři krátce prezentována literatura, ze které byly čerpány praktické informace vztahující se k tématům bezdomovectví a lidské důstojnosti. Základním zdrojem byla užita především domácí literatura, jelikož v těchto klíčových oblastech, nejen v poslední době, vzniká množství odborných prací vycházejících přímo z praxe. Za účelem získání komplexních informací byla užita také dostupná a objektivní zahraniční a v poslední řadě také cizojazyčná literatura. Tematicky je literatura zaměřená především na fenomén bezdomovectví.

1.1 Literatura vztahující se k tématu

Domácí literatura

Mezi klíčové publikace, užité při vypracování této práce, patří především publikace *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb* (2012) od autorů Marka, Strnada a Hotovcové. Autoři oproti ostatním více popisují psychologické hledisko bezdomovectví a mimo jiné popisují bezdomovce jako specifickou subkulturu. V obdobném duchu, avšak hlouběji rozebírající tuto problematiku, zaměřenou především na mladé bezdomovce, autoři Vágnerová, Csémy a Marek v knize *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí* (2013). V případě těchto autorů se jedná o praktické zpracování poznatků a informací vycházejících ze střediska pro mladé bezdomovce z ul. Bolzanova v Praze. Další informace byly čerpány z publikace *Sociální práce v praxi* (2005) od Oldřicha Matouška a kol., zde se autoři zaměřují spíše na konkrétní sociální práci s osobami bez přístřeší. Další, především *Definice a typologie bezdomovství* teoretická východiska týkající se bezdomovectví a pomoci osobám lidem bez přístřeší, jsou uváděna autory Průdková a Novotný v publikaci *Bezdomovectví* (2008). V neposlední řadě bych ráda zmínila také titul *Extrémní vyloučení* (1996) od manželů Hradeckých. Autoři vycházející z vlastní, dlouholeté praxe s osobami bez přístřeší. V práci se zaměřují především na faktory bezdomovectví, prevenci a možnou eliminaci vzniku, účinnou pomoc a také možnou resocializaci těchto osob. K dalším zdrojům, týkajícím se bezdomovectví, patří také publikace *Definice a typologie bezdomovství* Ilji Hradeckého a to (2007), cílem této publikace bylo teoreticky vytvořit praktickou typologii fe-

noménu bezdomovství. Další užitou publikací je *Národní zpráva o bezdomovství v ČR 2006 – politická část* (2006). Tento dokument vznikl jako doklad pro evropskou zprávu FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci). Je zde řešena problematika sociální ochrany, zdraví, zaměstnanosti, bydlení a jsou uvedeny příklady dobré praxe. Obsahem další publikace *Zdravotní péče o bezdomovce* (Šupková, 2007) je průzkum zdravotní péče o bezdomovce, postavení bezdomovců vzhledem ke zdravotnickým zařízením. Autorka konkretizuje také výskyt tuberkulózy u těchto osob a dále řeší otázku krizové intervence pro osoby bez přístřeší. V publikaci *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020* (2013) jsou řešena východiska, koncepce, řešení této problematiky, dále je popisován současný stav této problematiky a definuje, mimo jiné, cíle a opatření směřující k řešení této problematiky. Pro plnění těchto opatření se zřídila pracovní skupina pověřena Ministerstvem práce a sociálních věcí. Další informace byly čerpány z *Katalogu sociálních služeb Zlínského kraje* (2009), ve kterém jeho autoři uvádějí přehled registrovaných sociálních služeb, které jsou k danému roku řádně vedeny ve Zlínském kraji, kdy jejich praktická činnost je zaměřena především na osoby a skupiny ohrožené sociálním vyloučením.

V daném okruhu této problematiky byly dále použity také internetové zdroje a dále také vlastní, osobité zkušenosti, které vyplývají z praktického výkonu mé pracovní praxe. Dále byly užity odborné informace z tematických článků, odborných příspěvků a statí tak, jak je uvedeno v seznamu literatury. Dílo *Etika pro sociální práci* (Fischer, Milfait, 2008), se zaměřuje na pojetí etiky v souvislosti se sociální prací, základní etické teorii, hodnotám v etice, lidským právům a sociální spravedlnosti. V této diplomové práci bylo využito také dvou odborných slovníků a to od autorů Jandourka a Matouška. Informace k tématům a okruhům týkajících se sociální práce a sociální pedagogiky byly čerpány z následujících publikací. *Sociologický slovník* (Jandourek, 2001), slouží k osvětlení a definici sociologických pojmů a s tímto souvisejících společenských věd. Druhým slovníkem byl *Slovník sociální práce* od Matouška (2008), který uvádí klíčová hesla, související se sociální prací. Tato autor řadí podle konkrétních témat, která jsou uvedena abecedně. Řezníček, autor knihy *Metody sociální práce* (1994), vytvořil studijní text, který rozdělil do 13 ti kapitol orientovaných na sociální práce, profese v sociální práci, osobnostní a profesní předpoklady pracovníka v oblasti sociální práce, problematice týkající se klientů sociální práce, intervencí sociálních pracovníků, jejich rolí, komunitní práce a dalším. Publikace *Základy sociální pedagogiky* (Kraus, 2008), přináší zjednodušený, avšak komplexní přehled o historickém a současném pojetí

sociální pedagogiky. V souladu s aktuálními trendy se autor zabývá prostředím a výchovou, dále sociálně pedagogickou komunikací jako nedílnou součástí procesu výchovy. Autor se zaměřuje i na inovativní trendy tohoto oboru, tedy sociální pedagogice jako životní pomoci. Jednou z dalších publikací, která se věnuje i problematice sociální pedagogiky ve vztahu k sociální práci je *Sociální práce* od Lenky Gulové (2011). Tato kniha je určena studentům pedagogických oborů a snaží se přiblížit jim sociální práci. Pro tuto diplomovou práci byla využita především část, která se zabývá vztahem mezi sociální prací a sociální pedagogikou, andragogikou a gerontagogikou. Do okruhu literatury věnující se problematice sociální pedagogiky je zařazena také publikace *Sociálna pedagogika: ako životná pomoc* od doc. Bakošové (2008), která se zaměřuje především na teoretická východiska sociální pedagogiky v aktuálním trendu životní pomoci ve vztahu k prostředí jako rodině, škole, náhradní výchově. Dále se autorka věnuje otázkám osobnosti sociálního pedagoga v jeho komplexním pojetí.

Pro praktické využití informací, týkajících se výzkumné části této práce, bylo čerpáno z knihy *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (Švaříček, 2007), kterou autor rozděluje na dvě základní části. První je věnována praktickým doporučením provádění kvalitativního výzkumu, druhá část je tvořena ukázkou příkladů provedených kvalitativních výzkumů. *Úvod do pedagogického výzkumu* od autora Gavory (2000), poskytuje informace o skutečnostech co je to vlastně výzkum, praktická doporučení přípravy na jeho realizaci a dále obsahuje podrobný rozbor fází a činností kvalitativního a kvantitativního výzkumu.

Zahraniční literatura

Ze zahraničních publikací bylo čerpáno z publikace *Respektování lidské důstojnosti: příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně sociálních oborů* (Kalvach, 2003). Autor v této příručce pojednává o vymezení termínu důstojnost, dále hovoří o jejím pojetí. Rovněž zmiňuje o otázku, jaké procesy a pochody jsou spojené s emocionální stránkou seniorů, které následně převádí do důstojnosti při péči o tyto osoby. Poutavě popisuje přístupy, které přispívají k zachování lidské důstojnosti, včetně uvedení příkladů neprofesionálního chování.

Další publikace z okruhu zahraniční literatury je *Úvod do filosofie*. Publikace je zaměřena především na duševní a emocionální stránky osobnosti, v jejich rámci autor pojednává o

filosofii, filosofii vlastního bytí, o tzv. třetím směru, logice mysli člověka a také o etice ve vztahu Bohu (Anzenbacher, 2004). Autoři Strauss a Corbinová (2008) uvádějí základy kvalitativního výzkumu a především rozebírají různé metody kódování.

Cizojazyčná literatura

Z cizojazyčné literatury byla použita publikace týkající se problematiky bezdomovectví a nese název *Obdachlosigkeit und deren geschlechtsspezifische Problemstellung* (Urbank, 2011), je to studijní materiál, který obecně shrnuje bezdomovectví žen a mužů, jejich příčiny a možnosti pomoci.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Sociální pedagogika pojednává jak optimalizovat a usměrňovat životní situace a procesy a to s akcentem na vnitřní potenciál jedince a jeho individualitu. Centrálním tématem, které prolíná celým obsahem oboru je rozvoj sociální kreativity, aktivizace sil každého vychovávaného. (Kraus, 2008, s. 45)

Tato kapitola je věnována problematice sociální pedagogiky a tomu, jak může souviset právě se sociální prací. Nejprve bude věnována část kapitoly sociální pedagogice obecně. Podle Krause se sociální pedagogika zaměřuje dle různých hledisek, a ty jsou vzhledem k objektu výchovy (zdůrazňuje působení na celé sociální skupiny), k formám a podmínkám výchovy (všimá si lokálního prostředí), k cílům (zdůrazňuje společenské potřeby), metodám výchovy (dává přednost nepřímým výchovným postupům) a ve smyslu sociální pomoci (smyslem je solidarita, jde o výchovné přístupy jako doplňku celkové péče). (Kraus, 2008, s. 40)

Jak dále uvedeno rozdílné pojetí sociální pedagogiky vyplývá právě z pojetí oboru jako teoretického či praktického. Ti, kteří se zaměřili na praktickou sociální pedagogiku, naplňovali její ideje zakládáním ústavů a institucí a hledali cesty jak pomoci potřebným. Tento autor se přiklání, že vývoj pojetí došel spíše k širšímu pojetí sociální pedagogiky, vzhledem k tomu, že se sociální pedagogika týká celé populace. Pojetí není jednoznačné, ani v současné době a liší se dle zemí a autorů. (Kraus, 2008, s. 40 – 41).

Bakošová uvádí, že se s výchovou setkáváme po dobu celého života, nezměrné vlivy mají větší vliv na výchovu než záměrné vlivy, v současné době to jsou masovo-komunikační vlivy a to především televize. (Bakošová, 2008, s. 10)

Různí autoři uvádí různé cíle sociální pedagogiky, jak prezentuje Bakošová, např. Lowy uvádí, že cílem sociální pedagogiky je „pomoci člověku při vypořádání se s životními úlohami, změna bezprostředního okolí na plnění úloh a zvládnutí problému“. Mulhum uvádí dvě úrovně cílů. Individuální úroveň se týká pomoci člověka při hledání sebe samého, druhá úroveň je společenská, která má za cíl zlepšit společenské podmínky. (Bakošová, 2008, s. 55)

Sociální pedagogika jako životní pomoc je pozitivní pedagogika, jejím cílem je poskytnout pomoc dětem, mládeži a dospělým v různých prostředích hledáním optimálních forem pomoci a kompenzováním nedostatků. *Cílem je přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy.* (Bakošová, 2008, s. 58)

Metody činnosti sociální pedagogiky jsou metodami kompenzace nevhodných podnětů, jde o náhradu chybějících podnětů prostředí, které naruší integritu osobnosti. Druhou metodou, která je uvedena, je **metoda posílení vlastní kompetence**. Jde o rozbor životního stylu jednotlivce související s hodnotovou orientací. Jde o to, aby člověk pochopil, že je spolutvůrcem svého života. Další je **metoda nabídky podnětů vyplývajících z individuálních potřeb**. Pro jistotu člověka jsou důležité životní, seberealizační potřeby, potřeby jistoty a bezpečí. Neměli bychom opomenout **metodu plánování pozitivní perspektivy**, kde by měl sociální pedagog ukázat i jiné perspektivy v životě a poukázat na to, že problém může být dočasný. **Metoda podpory orientované na seberealizaci** je metoda, kdy je seberealizací potvrzena identita člověka a autonomie. Mezi další důležitou metody patří **výchovné a sociální poradenství**, vyplývají ze situací, která si vyžaduje sociálně pedagogický zásah a **preventivní metody**. Primární prevence se snaží předcházet vzniku problému. Sekundární prevence pracuje s rizikovými skupinami a terciální prevence spočívá v práci s osobami, které již byly poškozeny. Poskytnutí informací odborníkem jsou **konzultační aktivity** a zásah, který má zabránit prohlubování problémů je **intervence**. (Bakošová, 2008, s. 59-62)

Domnívám se a z vlastní praxe předpokládám, že pracovníci, kteří pracují právě s cílovou skupinou osob bez přístřeší, vyvíjejí výchovnou činnost a používají výše uvedené metody

činnosti sociální pedagogiky zcela běžně. Pracovníci se snaží individuálním přístupem vést uživatele sociálních služeb k tomu, aby si uvědomili svou vlastní zodpovědnost za svůj život a že je pouze na nich, aby svou situaci změnili. Pracovník poukazuje na možnosti řešení a snaží se povzbudit osobu k řešení situace např. výše zmíněnou metodou plánování pozitivní perspektivy, kdy poukazuje na to, že jejich problém lze řešit a může být opravdu pouze dočasný. Pracovníci vedou uživatele služeb k tomu, aby si řešili své problémy sami, a spíše dohlíží, vede, usměrňuje a snaží se nedělat za uživatele to, co zvládnou, neboť by tak mohli uživatele v podstatě zneschopňovat. Zároveň je tak učí, aby si své situace a problémy řešili sami. Pracovník se snaží předcházet problémům a to vyhledáváním, doporučováním, nabízením pomoci a informováním. Důležitá práce je v podobě konzultací, intervencí a tvorbě individuálních plánů.

Gulová hovoří o sociální pedagogice a sociální práci jako podobných disciplínách co se týče některých cílových skupin, jako jsou např. sociálně znevýhodnění, děti, menšiny aj., odlišné jsou v rámci metod, v cílech a úkolech. *Sociální pedagogika působí především v oblasti prevence a kompenzace a její metody vychází spíše z oblasti metod pedagogiky volného času.*

(Gulová, 2011, s. 70) Sociální práce díky svému vývoji má propracovanější teorii i praxi. Sociální pedagogika pracuje s prostředím kolem člověka, mluví o aktivizaci jednice a to především pro oblast prevence. Sociální pedagogové pracují v řadě oblastí, málokdy na pozici sociálního pedagoga, pracují ve vychovatelství, v sociální práci a v represivních složkách (policie, vězeňství). V této publikaci také hovoří o pozici pracovníka v sociální péči, který se může věnovat práci nahrazující zdravotnického personálu v ústavních zařízeních, ale zároveň doplňuje práci pedagogického pracovníka. (Gulová, 2011, s. 70- 73)

Dle Slovníku sociální práce je vymezena sociální pedagogika, jako disciplína, která se zabývá rozpoznáváním sociálních činitelů, které mohou ohrozit vývoj člověka a dochází k uplatňování postupů, které vyvažují tyto nepříznivé vlivy. (Matoušek, 2008, s. 199)

1.3 Základní pojmy

V této podkapitole budou vysvětleny základní pojmy, které se vztahují k tematickému okruhu, prostřednictvím vyčtených, klíčových zdrojů.

Bezdomovectví

Jandourek vysvětluje bezdomovectví dvěma způsoby. Říká, že bezdomovectví je buď právní situace lidí nemající státní příslušnost žádného státu, nebo je to situace osob, které nemají místo trvalého pobytu. Dále hovoří o bezdomovectví, jako o životní situaci osob bez přístřeší, které sice mají trvalý pobyt, ale postrádají příbytek k přenocování. (Jandourek, 2001, s. 39)

Bezdomovec, nebo také osoba bez přístřeší

Matoušek mluví o bezdomovcích jako o lidech, kteří žijí bez stálého bydlení, obvykle bez zaměstnání a odříznuti od zdrojů, které jsou většinou ostatním lidem dostupné. Zákon o sociálních službách používá termín osoby bez přístřeší. Tento termín bude používán. (Matoušek, 2008, s. 31)

Etika

Původ slova etika nalézáme v řeckém slově *éthos*, jedná se o zvyk, mrav a způsob jednání. Někdy se v literatuře zaměňuje se slovem morálka, které původně pochází ze slova *mos* a znamená spíše požadavek na jednání, původně vůli Boha nebo zákon (Fischer, 2008, s. 24). Podle tohoto autora, je to souhrn principů, podle kterých je posuzována ve společnosti správnost jednání. (Fischer, 2008, s. 74)

Domov

Pojem domov se často překrývá s pojmy rodina, nebo domácnost. Jedná se o souhrn bližších, se kterými osoba strávila na jednom místě delší období ve svém životě a k těmto lidem a také místu má hluboký citový vztah. (Fischer, 2008, s. 65)

Chudoba

Situace, která nastává v případě, že příjem domácnosti nedosáhne určité hladiny. (Fischer, 2008, s. 103)

Předsudek

Emocionálně zabarvený úsudek o jiné osobě, osobách nebo záležitostech, který lze těžko změnit jen na základě nových zkušeností a informací. (Fischer, 2008, s. 198)

Sociální služby

Služby poskytované oprávněným uživatelům, jejichž cílem je zlepšení kvality uživatelského života, popřípadě i ochrana zájmů společnosti. (Matoušek, 2008, s. 203)

Formy poskytování sociálních služeb

- Pobytové služby - jsou služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb.
- Ambulantní služby - služby, za kterými jedinec dochází, je doprovázen, případně dopravován do zařízení sociálních služeb, jejichž součástí není ubytování.
- Terénní služby - služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí. (zákon v praxi, online, 2010)

Důstojnost lidské osoby

Fischer pojednává o tom, že člověk má nezcizitelnou důstojnost, která vyplývá především z uznávání lidských práv. Nedůstojné nakládání je takové, které člověku určitá práva odpírá. (Fischer, 2008, s. 137-138)

Sociální dovednost

Je vymezena jako způsobilost osoby řídit průběh sociální interakce tak, aby tato byla v souladu s vlastními cíli. (Matoušek, 2008, s. 196)

Sociální pedagogika

Podle Krause sociální pedagogika pojednává o tom, jak optimalizovat a usměrňovat životní situace s ohledem na individualitu. Centrálním tématem je rozvoj sociální kreativity a aktivizace sil každého vychovávaného. (Kraus, 2008, s. 45)

Sociální pedagog

Pedagog, který se orientuje na sociální problémy, a jehož kompetence vyplývají z vědní disciplíny - sociální pedagogiky. (Bakošová, 2008, s. 191)

2 BEZDOMOVECTVÍ A MOŽNÉ DRUHY POMOCI

Tato kapitola je již věnována otázkám, souvislostem, typologii, příčinám a možným důsledkům, které jsou bezprostředně navázány na předmětný fenomén.

2.1 Bezdomovectví, jeho základní příčiny, typy a důsledky

POJEM BEZDOMOVECTVÍ

Tento termín bývá některými autory (např. Hradecký) označován synonymem bezdomovství. Vlastní pojem nesouvisí pouze se ztrátou bydlení, ale s mnohými dalšími aspekty. Mnohdy se veřejnost domnívá, že bezdomovcem je osoba, která žije na ulici, žebřá, vypadá zanedbaně a neupraveně. Bezdomovci jsou však i osoby, o kterých byste si, v případě střetnutí s nimi na ulici, nemysleli, že jsou také bezdomovci. Problematika této oblasti lidského života je celosvětová a nevyhýbá se žádné, tedy ani naší zemi.

Bezdomovectvím se zabývá mnoho autorů. Tento pojem, stejně tak jako pojem bezdomovec není však zcela jednotný. Průdková a Novotný se vyjadřují k otázkám společenského jevu a sociální situaci. Tento jev může vést až k společenskému vyloučení a je vyvolán různými faktory. Podle autorů je z pohledu většinové společnosti bezdomovectví způsobem života charakterizovaný především absencí vhodného bydlení. (Průdková, Novotný, 2008, s. 11, 12)

Bezdomovectví některých skupin obyvatel bývá výsledkem kulturního a národního příslušenství k té či oné skupině, nikoli důsledkem sociálního selhání. (Marek et al., 2012, s. 12)

Marek et al. hovoří o tom, že v ČR prakticky neexistuje bezdomovectví rodin, ale jednotlivců. Pokud má existenční problémy rodina, většinou je rozdělena. Matky s dětmi mohou využít služeb azylových domů pro matky s dětmi ne však i pro otce. (Marek et al., 2012, s. 12)

Jak dále uvidíme, pohled na tuto problematiku vidí autoři různě. Například o bezdomovectví jako o komplexním fenoménu, kde nejde jen o chybění přístřeší, se zmiňují také Vágnerová, Csémy a Marek.

Z psychologického hlediska je bezdomovectví nejvýznamnější ztráta zázemí, jistoty a bezpečí domova, blízkých lidí, s nimiž by daný jedinec sdílel život a s tím souvisejícího pocitu opory. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 9)

Sociální práci s bezdomovci se věnuje také Oldřich Matoušek. V publikaci, která vznikla za podpory autorů Koláčkové a Kodymové, se vyjadřují o bezdomovectví jako o sociálním jevu, který je podmíněn celou řadou faktorů a je jakousi krajní podobou sociálního vyloučení. (Koláčková, Kodymová, 2005, s. 315) V neposlední řadě je potřeba zmínit, jak uvádí Hradecký, že se jedná o složitý společenský problém. Na vzniku tohoto problému se podílí více faktorů, proto jeho řešení není zcela jednoduché. (Hradecký, 2007, s. 9)

Shrneme-li základní hlediska této problematiky, můžeme bezdomovectví vymezit jako celosvětový jev, na jehož vzniku se podílí řada faktorů a jehož důsledkem může být téměř úplné sociální vyloučení. Bezdomovectví tedy není spojeno pouze se ztrátou domova, ale především se sociálním vyloučením, které má často až devastující účinky na emocionální stránku osobnosti.

BEZDOMOVEC - OSOBA BEZ PŘÍSTŘEŠÍ

Marek et al rozkládají pojem bezdomovec na dvě slova a to domov a bez. V mnoha publikacích i v praxi se o bezdomovcích hovoří jako o osobách bez přístřeší, sociálně slabých nebo nepřizpůsobivých občanech. (Marek et al, 2012, s 13)

Hradecký zmiňuje různé podoby tohoto pojmu. Podle Pavla Pěnkavy lze tyto osoby nazývat jako osoby v nouzi, osoby sociálně slabší, lidé bez naděje nebo hovorovým slangem bezďáci, bezinky, děti ulice aj. (Hradecký, 2007, s. 29)

Zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách, mluví o bezdomovcích, jako o „osobách bez přístřeší“. Toto označení budeme ve své práci také používat. Další definici uvádí federace FEANTSA, sdružující evropské organizace pracující s bezdomovci:

Bezdomovectví je absence vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám. (Franková, 2010, online)

V současné době se používají také termíny: „lidé bez domova“, „bez přístřeší“. Ačkoliv je pojem bezdomovec stručný a výstižný, podle Matouška, Koláčkové a Kodymové někteří autoři uvádějí, že tento termín může být pejorativní. Pojem bezdomovec prošel určitým posunem, původně se jednalo o označení osob bez státního občanství nebo domovského práva, takto je chápán i českým právním řádem. (Matoušek, Koláčková, Kodymová, 2005, s. 315, 317)

Průdková a Novotný hovoří o bezdomovci jako o člověku, kterého postihlo společenské vyloučení, a buď je ohrožen ztrátou bydlení, nebo bydlení již ztratil a žije na ulici nebo v neadekvátních podmínkách. Je to především člověk, který nemá domov. (Průdková, Novotný, 2008, s. 10)

Mít domov znamená vědět, že se mám kam vrátit a že existují lidé, kteří mě mají rádi. (Průdková, Novotný, 2008, s. 10)

Definice, které se pokouší vystihnout pojem bezdomovec, jsou různé. Pokud bychom měli shrnout základní prvky pojmu bezdomovec, bude to osoba, která je bez domova, je ohrožena ztrátou bydlení, je bez obydlí, je ohrožena sociálním vyloučením, nebo se případně nachází na okraji společnosti.

Pro zajímavost dále uvedeme pár statistickým dat. Kubala uvádí, že Český statistický úřad (dále jen ČSÚ) se ve spolupráci se Sdružením azylových domů v ČR a s Asociací poskytovatelů sociálních služeb ČR, pokusil v roce 2011 v celé zemi zmapovat život lidí bez domova. Zaměřili se však na ty, kteří využívají služeb sociálních zařízení, klienty, kteří jsou ochotni komunikovat a také nabízenou pomoc přijmout. Nešlo tedy o to zjistit, kolik je v Česku celkem všech bezdomovců. Data získali celkem od 11.496 osob, z toho 11.164 osob mělo české státní občanství. Ostatní osoby byly buď bez státního občanství, z různých zemí světa a v některých případech občanství ani zjištěno nebylo. Z tohoto počtu převažovalo většinové zastoupení mužů a to počtem 9.023. Nejvíce osob bylo svobodných (5.638) a dále

rozvedených (4.402). Zbytek osob byl buď v rodinném, případně ovdovělém stavu. Ve třídění podle vzdělání převažovalo nejvíce osob vyučených bez maturity (5.239) dále se základním vzděláním (3.136), a v neposlední řadě také osoby s maturitou, VOŠ atd.

Tyto údaje však nejsou zcela přesné. (Kubala, 2011, online)

Např. v Německu je podle Urbanka v současné době zhruba 290.000 lidí bez domova a z toho 20.000 bezdomovců žijících na ulici. (Urbank, 2011, s. 1)

PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ

Hradečtí se zmiňují také o faktorech vyvolávající fenomén bezdomovství. Tyto faktory dělí na dvě oblasti a to faktory objektivní a faktory subjektivní. **Objektivní faktory** ovlivňuje sociální politika státu a zákony. Hrají roli např. při dodržování lidských práv, při rovných příležitostech na vzdělávání, kvalifikaci, sociální ochranu, kriminalitu aj. **Subjektivní faktory** dělí autoři do čtyř kategorií. V rámci první kategorie se zmiňují o materiálních faktorech jako je například ztráta bydlení, zaměstnání, malé příjmy, dluhy, tragická událost. Druhou kategorii vymezují faktory vztahových problémů, jako jsou rodinné a manželské problémy, rozvod, rozchod, domácí násilí. Třetí kategorií jsou pak osobní příčiny, za zmínku stojí duševní, tělesná choroba, závislosti, osamělosti aj. Poslední, čtvrtý, avšak nezanedbatelný faktor je institucionální. Sem patří propuštění z ústavu, vězení, dětského domova aj. Hradečtí rozlišují příčiny bezdomovství podle toho, zda se jedná o muže, ženu či děti a, nebo mladistvé. Například u mužů bývají faktory spíše materiální a obecné a je více vidět. U žen bývají často příčiny právě ve vztazích a v jejich případě se jedná spíše o skryté, tedy latentní bezdomovectví. Ženy svou situaci řeší často bydlením u přátel, rodičů apod. U dětí a mladistvých převažují faktory institucionální, spočívající v rodinných problémech a v poruchách jejich zdraví. (Hradecký, Hradecká, 1996, s. 27, 33 a 34)

Oldřich Matoušek za hlavní příčinu nárůstu počtu osob bez domova považuje neadekvátní politiku zaměstnanosti, dále také nedostatek sociálních bytů a nevyhovující podpora znevýhodněných osob. Systém podpory v nezaměstnanosti podporuje spíše pasivitu a závislost uživatele, než vhodnou pobídku pro další snahu. (Matoušek, 2005, s. 318)

Ze své vlastní praxe mohu i já potvrdit, že některým osobám bez přístřeší, které užívají služeb azylového zařízení, v rámci kterého také působím, vyhovuje současný systém podpory. Setkávám se s osobami, které ví, že pokud by začaly pracovat, těžko by jim zbývaly peněžní prostředky ve výši srovnatelné s výší dávky, kterou nyní dostávají od státu. Jedná se především o osoby zadlužené, kterým je hrazen pobyt, např. v azylovém domě, v plné výši a jim adresované dávky mají pak již jen pro vlastní potřebu. Pokud by začaly pracovat, žít například v podnájmu a byly by jim ze mzdy prováděny srážky, pak by jim zbývalo jen opravdové minimum finančních prostředků. Za tohoto stavu je velice těžké je motivovat k řešení situace, pokud přijmou takový životní styl a žijí v tomto duchu. Bohužel dosavadní systém není nastaven tak, aby byl dostatečně motivující k vlastnímu řešení nepříznivé situace pro tyto osoby.

Znalost příčin bezdomovectví je základním předpokladem všech snah o řešení tohoto problému. (Průdková, Novotný, 2008, s. 15)

Průdková a Novotný také uvádějí, že je někdy těžké rozlišit příčinu a následek bezdomovectví. Alkoholismus, zadluženost, páchaní kriminality a jiná jednání mohou být příčinou, ale také následkem bezdomovectví. Příčin bezdomovectví je mnoho, lidé jsou různí, z různých společenských vrstev, rodin, různého vzdělání. Proto by se dalo říci, že stát se bezdomovcem je snadné. Výsledkem ztráty domova bývá spolupůsobení mnoha vnějších (objektivní) i vnitřních (subjektivních) faktorů. (Průdková, Novotný, 2008, s. 15)

Marek et al. mluví o třech různých příčinách:

- 1) Primární příčiny, které vedly člověka k bezdomovectví.
- 2) Sekundární příčiny jsou ty, které vedou k tomu, že osoby na ulici setrvávají.
- 3) Terciární příčiny, které mají za důsledek to, že se lidé na ulici vrací. (Marek et al., 2012, s. 18-19)

Autoři Vágnerová, Csémy a Marek zdůvodňují, proč mladí lidé utíkají na ulici. Hovoří především o tom, že jich mnoho utíkalo z domova již v období dětství, z čehož lze usoudit, že pro ně domov nepředstavoval bezpečné zázemí. V době plnoletosti nejde často jen o dočasný útek, ale o definitivní odchod. Většinou jde o osoby, které nejsou zcela dostatečně zodpo-

vědné a nedokážou předvídat možné následky svého jednání. Důvody odchodu na ulici rozdělují do čtyř základních kategorií:

- 1) Osoby, u nichž je příčina v užívání drog nebo alkoholu.
- 2) Klienti, jejichž problém je neschopnost či neochota systematicky pracovat.
- 3) Lidé s kombinací poruch chování a neochoty pracovat.
- 4) Osoby s duševní chorobou. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 58 -60)

Urbank zmiňuje různé příčiny jako je nezaměstnanost, ztráta bydlení, zadluženost. Příčiny vidí ale také v rodině, ve které dochází třeba k domácímu násilí, sexuálnímu zneužívání, případně dalšímu patologickému jednání, například v případě žen zmiňuje problémy v dětství, v rámci kterých došlo ke špatné identifikaci s matkou, v případě mužů dochází ke špatné identifikaci s otci. (Urbank, 2011, s. 3-10)

Příčiny tohoto fenoménu se liší podle autorů a jejich osobitého vnímání. Při hledání konkrétních příčin vedoucích k bezdomovectví se vždy musíme zaměřit na konkrétní případy a tyto příčiny hledat v jejich životních příbězích. Takto můžeme dojít k závěru, že se vždy jedná o kombinaci více faktorů.

TYPY BEZDOMOVECTVÍ

Hradečtí dělí bezdomovectví na zjevné, skryté, nebo také latentní a potenciální:

- **Forma zjevného bezdomovectví:**

Sem řadíme ty osoby, které žijí na ulici, nádražích, v azylových domech, noclehárnách apod., tedy jejich bezdomovectví je přímo viditelné – zjevné.

- **Forma skrytého bezdomovectví**

Jsou zpravidla ty osoby, které se neobracejí na veřejné či charitativní organizace, pečují o svůj zevnějšek a své bezdomovectví takto skrývají.

- **Forma potenciálního bezdomovectví**

Obrovským problémem této skupiny osob je fakt, že jejich aktuální ohrožení je kompetentním úřadům buď neznámé, nebo jen částečně známé. Proto žijí v nejistých podmínkách ná-

jenních bytů, v domech určených k demolici, v sociálních, případně provizorních bytech. Patří sem také mladé osoby blízké věku mladistvého opouštějící dětské domovy, osoby uvězněné a čekají na propuštění, a osoby propuštěné z různých ústavů. (Hradecký Hradecká, 1996, s. 27-32)

Toto rozdělení uvádějí i jiní autoři. Například Průdková a Novotný hovoří o zjevných bezdomovcích jako o osobách, které jsou ve většině případů na první pohled zanedbaní, zapáchají a mají charakteristické projevy chování. Tito jsou velmi nápadní, přesto tvoří pouze malou podskupinu bezdomovců. Skrytí bezdomovci jsou podle autorů ti, které nedokážeme na první pohled rozlišit od první kategorie. Potenciálním bezdomovcům bezdomovectví přímo, či nepřímo hrozí. Tato kategorie osob se může ze dne na den ocitnout na ulici. (Průdková, Novotný, 2008, s. 13, 14)

Vágnerová, Csémy a Marek se zmiňují také o tom, že do kategorie skrytých bezdomovců spadají nejčastěji mladí lidé, kteří žijí na ulici, ale ve snaze maskovat své bezdomovectví se nijak nápadně neodlišují od svých vrstevníků. (Vágnerová, Csémy a Marek, 2013, s. 11)

DŮSLEDKY BEZDOMOVECTVÍ

Jak již bylo výše uvedeno, hledání příčin bezdomovectví je zapotřebí hledat v širokém spektru všech okolností, které ovlivňují naše životy. V této části práce se budu nyní věnovat základním důsledkům bezdomovectví. Domnívám se, že uvedené důsledky mohou být zároveň i příčinami bezdomovectví.

Psychologické důsledky

Matoušek uvádí, že depresivní a sebevražedné tendence a také rozvoj psychického onemocnění se může prohlubovat, a má i významný vliv na sebehodnocení. (Matoušek, 2005, s. 320)

Nezaměstnanost

Ztráta zaměstnání je jako příčinou, tak doprovodným jevem bezdomovectví. Problém bývá v tom, že osoba bez přístřeší si zpravidla nemůže pracovní úvazek udržet. Ve vztahu k práci se objevuje ambivalence. Marek et al. uvádějí, že osoby bez přístřeší vesměs chtějí pracovat, ale také zároveň hledají důvody proč nenastoupit do práce nebo v ní skončit. S nezaměstnaností souvisí také náhlý úbytek finančních prostředků, na které je navázána potřeba využití sociálních dávek a dávek podpory v nezaměstnanosti. (Marek et al., 2012, s. 21)

Závislost na návykových látkách

...mezi závislými existují rozdíly a do jisté míry i určitá nevraživost. Zatímco starší bezdomovci, tj. od třicátého roku věku, mívají problémy s alkoholem, mladší koketují s nelegálními drogami. (Marek et al., 2012, s. 27)

Bezdomovci jako oběti násilí

Podle Průdkové a Novotného fyzická kondice osob bez přístřeší nebývá příliš dobrá a mnohdy jsou považováni za obtížný hmyz pro některé jednotlivce a skupiny. Podle autorů bývají bezdomovci převážně oběťmi, nežli samotnými pachateli násilí. (Průdková, Novotný, 2008, s. 38)

Zdravotní problémy

Šupková uvádí, že pokud je osoba bez přístřeší opakovaně odmítnuta při žádosti o zajištění zdravotní péče, stává se, že další pomoc již nevyhledává. (Šupková, 2007, s. 10)

2.2 Sociální služby

Matoušek dělí služby podle zaměření na naplňování základních potřeb. Podle Matouška jsou to tedy ty, které zabezpečí klientovi místo k odpočinku, jídlo, teplo, lékařskou péči, očistu apod. Jsou to tedy služby, které jsou uvedeny výše. Matoušek je dále dělí na služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost, čímž míní vzdělávací a rekvalifikační kurzy, podporovaná zaměstnání, veřejně prospěšné práce a sociální firmy. (Matoušek, 2005, s. 322-327)

REGISTROVANÉ SOCIÁLNÍ SLUŽBY VE ZLÍNSKÉM KRAJI

Pomoc, která je věnována osobám ohroženým sociálním vyloučením, je různorodá. V této části práce bude pozornost směřovaná na služby, které jsou registrované u Krajského úřadu Zlínského kraje v souladu se Zákonem o sociálních službách č.108/ 2006 Sb.. Informace o pomoci cílové skupině osoby bez přístřeší byly čerpány z Katalogu sociálních služeb Zlínského kraje, Sociální služby pro rodiny s dětmi a osoby ohrožené sociálním vyloučením vydaným Zlínským krajem v roce 2009 a v neposlední řadě také z mých vlastních praktických zkušeností poznatků získaných během mého působení také v této oblasti. Naše cílová skupina, tj. osoby bez přístřeší, však mohou využívat i jiných sociálních služeb podle konkrétní a aktuální situace. V zařízení, ve kterém působím, konkrétně v azylovém domě, potřeboval např. jeden z uživatelů specifický dohled nad vlastní osobou. Z tohoto důvodu navštěvoval denní stacionář pro seniory do doby, než se ho podařilo umístit ve vhodném zařízení. Tato pomoc se tedy může prolínat, případně kombinovat s jinými a je individuální v závislosti na konkrétním uživateli.

Poskytování registrovaných sociálních služeb musí být v souladu se Standardy kvality sociálních služeb. Tyto standardy jsou zpracovány obecně, a proto si je každá sociální služba musí zpracovat s přihlédnutím k charakteru poskytované služby.

Níže je uveden výčet základních sociálních služeb.

Azylové domy

Azylové domy jsou určeny pro osoby, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci. Jejich pomoc je poskytována pouze na přechodnou dobu. Dle zákona O sociálních službách musí služby azylových domů zajistit:

- Poskytnutí nebo pomoc při zajištění stravy
- Poskytnutí ubytování
- Pomoc při uplatňování práv a pomoc při zajištění osobních záležitostí

Délka pobytu v zařízení trvá zpravidla jeden rok. Jedná se o pobytovou službu, která musí být hrazena vlastním uživatelem, případně úřadem práce. Pobyt v této službě vyžaduje po uživateli zpravidla dodržování určitých pravidel, v případě porušení některých pravidel pak může být služba pro klienta ukončena. Tato skutečnost může vést k tomu, že zájemci o službu, či samotní uživatelé, raději upřednostní ubytování na ubytovně. Z mé vlastní praxe je mi známo, že naši klienti využívají možnost „cestování“ mezi jednotlivými zařízeními. Končí-li tedy někomu kupříkladu po roce pobyt v jednom zařízení, využívají často možnosti zajištění si této služby v jiném azylovém domě, případně využijí jinou službu, jako např. noclehárnu apod. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 83)

Domy na půl cesty

Podle Katalogu sociálních služeb Zlínského kraje, je tato služba určena osobám většinou od 18 do 26 let věku, které opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, či jiná zařízení jako vězení, ev. ochranné léčby. Měli by jim být zajištěny tyto služby:

- Zajištění ubytování.
- Zprostředkování kontaktu se sociálním prostředím.
- Sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv aj.

Ve Zlínském kraji jsou evidovány dva domy na půl cesty. Tato služba je taktéž hrazena, stejně jako v případě azylových domů, vlastním klientem, nebo úřadem práce a pomáhá osobám rozvíjet jejich socializační návyky, díky kterým jsou vedeni k úplnému osamostatnění. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 91)

Kontaktní centra

Jsou podle Katalogu sociálních služeb Zlínského kraje, nízkoprahová zařízení, která poskytují ambulantní nebo terénní službu. Cílová skupina jsou osoby ohrožené závislostí na návykových látkách. Cílem služeb tohoto charakteru je snižovat sociální a zdravotní rizika, prostřednictvím těchto služeb jsou zajišťovány hlavně sociálně terapeutické činnosti, dále pomoc při uplatňování práv a nezanedbatelné je také poskytování podmínek pro osobní hygienu. Ve Zlínském kraji jsou v současnosti čtyři taková centra. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 95)

Krizová pomoc

Tato služba může mít, podle Katalogu sociálních služeb Zlínského kraje, podobu terénní, ambulantní, ale i pobytové služby. Cílovou skupinou jsou osoby, které se ocitly v situaci ohrožení zdraví nebo života, a které nemohou řešit svou situaci prostřednictvím vlastních sil. Služba je poskytována na přechodnou dobu. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 101)

Nízkoprahová denní centra

Katalog sociálních služeb Zlínského kraje uvádí, že tato centra poskytují ambulantní, někdy i terénní služby. Zajišťují podmínky pro osobní hygienu, případně pomoc při osobní hygieně, dále je v rámci služby poskytována strava, případně pomoc při zajištění stravy a také pomoc při uplatňování práv. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 105)

V denním centru Oblastního spolku ČČK Zlín mohou uživatelé této služby využít možnosti vysprchovat se, uvařit si, ohřát si buď vlastní jídlo, nebo jídlo získané od sponzorů. Klientům je rovněž poskytnuto čisté oblečení, je jim nabízena i možnost vyprání jejich stávajících oděvů, k dispozici jsou jim i stolní počítače s přístupem k síti internet, prostřednictvím kterých si mohou zjišťovat aktuální nabídky práce atd. Tyto služby jsou vesměs zdarma, v případě některých nízkoprahových denních centrech bývají některé služby zpoplatněny minimální částkou.

Noclehárny

Jsou Katalogem sociálních služeb Zlínského kraje definovány jako ambulantní služby, kde mohou jejich uživatelé přenocovat a využít hygienické zázemí. Tyto služby jsou také placené buď samotnými uživateli, nebo úřadem práce. Nevýhodou oproti klasickému azylovému domu je to, že si uživatel musí brát své osobní věci při ranním odchodu (pokud se v zařízení nedohodnou jinak, např. uložení do vyhrazených prostor) a celý den pak musí pobývat mimo noclehárnu. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 113)

Odborné sociální poradenství

Odborné sociální poradenství je poskytováno v občanských, manželských a rodinných poradnách, v poradnách pro seniory, pro osoby se zdravotním postižením apod. Každá poradna má svou vlastní cílovou skupinu, na kterou se specializuje. Součástí odborného poradenství je také půjčování kompenzačních pomůcek. Poradenství se zaměřuje především na tyto základní činnosti:

- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv.

(Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 121)

Sociální rehabilitace

Katalog sociálních služeb Zlínského kraje definuje pojem sociální rehabilitace takto:

Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyku a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálu a kompetencí.
(Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 133)

V tomto katalogu je dále uvedeno, že rehabilitace je poskytována formou terénních a sociálních služeb, případně i formou pobytových služeb. Mezi základní činnosti patří nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, činnosti pomáhající k sociálnímu začleňování,

vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a jiné. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 133)

Telefonická krizová pomoc

Podle Katalogu sociálních služeb Zlínského kraje spadá tato pomoc do systému terénních služeb, je poskytována na přechodnou dobu pro ty osoby, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života nebo v nějaké jiné obtížné situaci za předpokladu, že tuto situaci nemohu řešit vlastními silami. Mezi základní činnosti patří telefonická krizová pomoc a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů, dále pomoc při obstarávání osobních záležitostí. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 137)

Terénní programy

Terénní programy jsou podle Katalogu sociálních služeb Zlínského kraje určeny pro osoby, které vedou rizikový způsob života, nebo jsou takovýmto způsobem života ohroženy, pro problémové skupiny osob, osoby závislé na omamných, návykových a psychotropních látkách, dále pro osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, případně pro další sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je minimalizovat rizika plynoucí z jejich aktuálního způsobu života. (Katalog sociálních služeb Zlínského kraje, 2009, s. 143)

Adiktologická ambulance

Pomáhá osobám řešit jejich problém s návykovým chováním, snaha snížit důsledky návykového chování. (adiktologická ambulance, online, 2014)

POSTRÁDANÉ SLUŽBY

Postrádanými službami ve Zlínském kraji jsou azylové domy pro otce s dětmi. Jak se zmiňují Průdková a Novotný, azylové domy jsou určeny pro muže od 18 let věku, proto dítě v takovém zařízení bydlet nemůže a tato zařízení ani nejsou vybavena pro jejich pobyt. V takovém případě je především na ochotě pracovníků azylového domu pro matky s dětmi,

zda ubytují muže s dítětem v tomto zařízení. Takovou službu v ojedinělých případech poskytují azylové domy pro ženy. (Průdková, Novotný, 2008, s. 48)

NÁSLEDNÉ SLUŽBY

Marek et al. se zmiňují také o tzv. následných službách. Systém sociálních služeb by měl uživatele dovést do stádia, kdy se obejde bez služeb určené osobám bez přístřeší. Mluví o tom, že je nezbytné vytvořit služby, které umožní dostupné bydlení pro rodiny a jednotlivce s nízkými příjmy. Týká se to především sociálního bydlení a výstavby menších bytů. (Marek et al., 2012, s. 146)

2.3 Ostatní formy pomoci určené osobám bez přístřeší

Sedárny

Průdková a Novotný popisuje tuto službu jako nijak registrovanou a nazývá ji také „Ohřívárna pro bezdomovce“. Podle autorů by to měla být veřejně přístupná místnost, ve které jsou židle, lavice, stoly a koš, dále by měla být k dispozici toaleta a umyvadlo. Místnost by měla být vytápěná, osvětlená a minimálně v noci by měla být otevřena. Cílem je přežití klientů v době mrazu. Neměl by tam být přítomný po celou dobu pracovník, docházel by tam terénní pracovník, případně by v rámci pochůzek byla provedena kontrola ze strany hlídky PČR, případně MP. (Průdková, Novotný, 2008, s. 49-50)

Ve Zlíně, ale také v jiných městech, existují na obdobném principu tzv. sedárny. Smyslem takové služby je, aby osoby bez přístřeší v době mrazů mohly přečkat nepříznivé, chladné počasí a zabránilo se tak jejich umrznutí. Někdy však bývá obtížné udržet v těchto místnostech pořádek a proto bývá také prováděna pravidelná kontrola tohoto zařízení. Ve Zlíně je tato místnost zřízena v kompetenci Azylového zařízení OS ČČK Zlín, a tuto kontrolu provádějí pracovníci azylového zařízení. Klienti by zde měli dodržovat také pravidla vzájemného soužití, nesmí být agresivní, pod vlivem omamných a psychotropních látek apod.

Vzdělávací a rekvalifikační kurzy

Rekvalifikaci vykládá Matoušek, jako nabytí nových vědomostí a dovedností, které jsou zaměřeny na určitý obor. Rekvalifikační kurzy jsou mnohdy pro osoby bez přístřeší nedostupné, protože nemohou být zařazeni do klasických rekvalifikačních kurzů např. hrazených úřadem práce. Mnohdy nejsou osoby bez přístřeší vedeny na Úřadu práce a nebo těmto osobám chybí předpokládané pracovní návyky a sociální dovednosti. (Matoušek, 2005, s. 325)

Podporovaná zaměstnání

Jak uvádí Matoušek, je tato pomoc realizována chráněnými dílnami a tréninkovými pracovišti. Není s nimi uzavřena klasická pracovní smlouva. Prostředí je méně zátěžové a vychází vstříc potřebám klientů. V podporovaném zaměstnání je s osobou uzavřena pracovní smlouva, postoj však k této osobě musí být shovívavější. (Matoušek, 2005, s. 326)

Veřejně prospěšné práce (VPP)

Jsou pracovními příležitostmi určenými pro osoby vedené v evidencích úřadů práce a spadající do příslušné kategorie osob, která může být zaměstnána a zaměstnavateli je hrazena mzda z úřadu práce. Oblastní spolek ČČK Zlín takto s ostatními neziskovými organizacemi, které poskytují sociální služby, zaměstnávají osoby, které splňují podmínky pro udělení příspěvku VPP z příslušného úřadu práce. Na pracovní místo je úřadem práce příspěvek poskytován po určitou dobu. Tento příspěvek je udělen na základě žádosti a následné smlouvy organizace a úřadu práce.

Sociální firmy

Jsou firmy, které poskytují sociálně znevýhodněným lidem zaměstnání. Tyto firmy vytvářejí zisk v rámci neziskové organizace, který je použit na úhradu nákladů spojených s odvedenou prací ze strany zaměstnanců. Příkladem sociálního podniku je zlínská firma Procesia Zlín. (Max Muster, Petr Štepanik, online, 2014)

Sdružení azylových domů

Je sdružení zastřešující osoby a organizace, které pomáhají osobám bez přístřeší, nebo těm, kterým ztráta bydlení hrozí. (Sdružení azylových domů, online, 2014)

Sociální odbory měst

Tvoří nedílnou součást pomoci osobám bez přístřeší a bez jejich pomoci by práce s touto cílovou skupinou byla problematická. Jejich cílem je zajišťovat koordinaci o všechny občany, kteří potřebují zvláštní péči. Ve spolupráci s jinými institucemi také vyhledávají ohrožené jednotlivce a skupiny v jejich přirozeném prostředí.

Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost

Tyto služby jsou podle Matouška zaměřeny na výcvik v potřebných dovednostech (hlavně sociálních) a podporu zaměstnanosti jejich uživatelů. (Matoušek, 2005, s. 324)

Pomoc široké veřejnosti

Občané mohou pomáhat v rámci zapojení se při různých sbírkách, ať už finančních, které podléhají zákonu č. 117/2001 Sb. O veřejných sbírkách.

Materiální sbírky pořádají především neziskové organizace, jejich smyslem je zajištění základních potřeb pro osoby bez přístřeší, kterými jsou především jídlo, oblečení, hygienické prostředky a jiné. Ze zkušenosti s pořádáním materiálních sbírek v našem zařízení, musím sdělit, že je stále mnoho osob, kteří jsou ochotni pomoci cílové skupině osob bez přístřeší a nemají vůči nim žádné předsudky. Níže bude věnována část pomoci ze strany státu.

Pomoc v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., O pomoci v hmotné nouzi. Systém je určen pro osoby s nedostatečnými příjmy. Může se jednat o stav, kdy osoba, či rodina, nemá dostatečné příjmy. Tedy celkové příjmy rodiny, sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb jejich členů. Současně si tato rodina příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit a vyřešit tak svoji nelehkou situaci pouze v kompetenci vlastního přičinění. Podle tohoto zákona není v hmotné nouzi osoba, která :

- se prokazatelně nesnaží zvýšit svůj příjem vlastním přičiněním,
- není v pracovním vztahu, není samostatně výdělečně činná, není vedena v evidenci úřadu práce, nebo je v evidenci úřadu práce, ale bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo se účastnit cíleného programu směřujícího k nalezení zaměstnání,
- které vznikl nárok na dávku nemocenské péče,
- si přivodila pracovní neschopnost úmyslně,
- osoba samostatně výdělečně činná, jejíž příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí z důvodu, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění,
- za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky byla uložena sankce,
- nastoupila výkon zabezpečovací detence, trest odnětí svobody, nebo byla vzata do vazby.

Příspěvek na živobytí

Pomáhá osobě či rodině při nedostatečném příjmu. Nárok jim vznikne po odečtení přiměřených nákladů na bydlení, neobsahuje příjem částky živobytí, ta je stanovena pro každou osobu individuálně a částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima.

Doplatek na bydlení

Řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny, včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Tato dávka je poskytována nájemci nebo vlastníku bytu, který má nárok na příspěvek na živobytí. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení zůstala osobě či rodině částka potřebná na živobytí.

Mimořádná okamžitá pomoc

Je určena osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit. Např. osobě hrozí vážná újma na zdraví, dojde k nepředvídatelné, vážné mimořádné události, má nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů, nebo v případě ztráty finančních prostředků nemá osoba dostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby, nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí a osobě, které hrozí sociální vyloučení. (2013, online)

3 LIDSKÁ DŮSTOJNOST

K tomu, aby se člověk cítil plnohodnotným člověkem, nemůže mu být upírána jeho lidská důstojnost. Domnívám se však, že se tak mnohdy stává. Tato část bude věnována pojmu a rozdělení lidské důstojnosti.

3.1 Pojetí a typy lidské důstojnosti

Autor Kalvach se k pojmu důstojnost vyjadřuje jako k termínu ne zcela jednoduchého výkladu. Hovoří také o tom, že pokud chceme lidskou důstojnost definovat, je potřeba se jí blíže věnovat. (Kalvach, 2004, s. 12 – 14)

Podle výstupů studie „Důstojnost a starší Evropané“ rozlišujeme čtyři typy důstojnosti

1) Důstojnost zásluh

Důstojnost a společenský statut je lidem připisován v souvislosti s tím, čeho doposud v životě dosáhli. V tomto smyslu důstojnost souvisí s konkrétní funkcí zastávanou jednotlivcem. Osoba ve funkci, například starosta obce, má statut, který ostatní uznávají. Tento typ důstojnosti je odrazem skutečnosti, že postavení člověka mnohdy závisí na ekonomickém a sociálním postavení osoby. Ztrátu důstojnosti tedy v tomto smyslu může pociťovat osoba, která není ekonomicky produktivní.

2) Důstojnost mravní síly

Klade důraz na mravní autonomii člověka. Lidé, kteří jsou schopni žít s respektováním mravních zásad, mohou v tomto smyslu vnímat a pociťovat důstojnost. Ten, kdo se chová nepřijatelně a ztratí sebeúctu, může ztratit úctu i u ostatních.

3) Důstojnost osobní identity

Jedná se o důstojnost fyzickou, ev. psychologickou. Při jejím narušení, jehož příkladem může být ponižování, dochází ke ztrátě, případně snížení její míry. Důležitým předpokladem, pro harmonické vnímání tohoto typu identity, je nalezení smyslu svého života.

Při tomto ideálním stavu je plný předpoklad k tomu, že ten, kdo ji našel, se cítí a vnímá jako úplná lidská bytost s dobrým vztahem k ostatním lidem. Osoba mající tento typ důstojnosti je schopna podat pozitivní líčení vlastního života.

4) Menschenwürde

Tento pojem odkazuje k nezcizitelné hodnotě osob jako lidských bytostí. Ústředním jádrem tohoto německého konceptu pojmu je vlastní lidství. Důstojnost definujeme v závislosti na tom, co pro nás vlastně znamená být lidskou bytostí. (Kalvach 2004, s. 12 – 14)

Tři lidské charakteristiky, podle kterých lze pochopit význam osobní autonomie:

1. Lidské bytosti jsou tělesné a v průběhu vývoje nabývají kontrolu nad svými tělesnými funkcemi. Ztráta této kontroly je ztrátou důstojnosti (např. při inkontinenci) a člověk může pociťovat zahanbení.
2. Lidské bytosti tíhnou k příběhům, a proto se na podstatě lidského bytí podílí i schopnost budovat a tvarovat vlastní identitu.
3. Lidské bytosti potřebují, aby jim druzí přiznali určitý respekt, a tím jim dodali podnět k vlastní sebeúctě. (Kalvach 2004, s. 12 – 14)

Kalvach, prezentuje pojetí lidské důstojnosti z pohledu tří základních pojmů:

1) Úcta k sobě a k druhým

Úctou k sobě vyjadřujeme, nakolik si ceníme samy sebe a naopak úctou k ostatním dáváme najevo, jaké hodnoty spatřujeme v ostatních. Pokud se domníváme, že si člověk alespoň v našich očích zaslouží úctu, bereme na zřetel a respektujeme také jeho zájmy.

2) Autonomie

Naše autonomie je schopnost řídit, zvládat a ovlivňovat situace našeho každodenního života, a to v souladu s tím, jak si tento život sami představujeme, tedy jak se ztotožňujeme s jeho ideálním prožitím.

3) Participace

Pro kvalitní vnímání pocitu vlastní důstojnosti je rovněž důležitý pocit smysluplnosti, ale také participace v prostředí konkrétní komunity. (Kalvach, 2004, s. 18 – 21)

ZACHOVÁNÍ A SNIŽOVÁNÍ LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI

Kalvach uvádí klíčové přístupy, které přispívají k zachování důstojnosti, a dále také zmiňuje příklady neprofesionálního chování, které důstojnost snižuje.

Z uvedeného zdroje níže cituji přístupy, které přispívají k zachování lidské důstojnosti. Tyto přístupy byly formulovány ve vztahu k seniorům, z mé bohaté praxe je mi však dostatečně známo, že tyto mnou citované přístupy jsou zcela aplikovatelné i na cílovou skupinu osob bez přístřeší:

- *Poskytuj individualizovanou péči a podporu.*
- *Zachovávej společenské postavení a ujišťuj je v jejich sociálních rolích i v případě duševní nebo tělesné zchátralosti.*
- *Neuváděj nikoho do situace, která by mohla vést k jeho případnému selhání ve skupině.*
- *Před ostatními nezdůrazňuj ničí nedostatečnost ani nezpůsobilost.*
- *Dávej každému najevo, že má svou hodnotu.*
- *Podporuj a zachovávej u každého osobní autonomii.*
- *Respektuj individuální zvyky a hodnoty.*
- *Respektuj u každého domov, životní prostor a soukromí.*

- *Poskytuj útěchu a projevuj takt.*
- *Získávej souhlas.*
- *Povzbuzuj uživatele vlastní volbě a rozhodování.*
- *Podporuj začleňování a účast, nedopouštěj vyčleňování nikoho.*
- *Podporuj každého, aby dbal na osobní hygienu a vzhled.*
- *Dopřej každému dost času, na nikoho nespěchej.*
- *Přizpůsob péči potřebám a životnímu rytmu každého jednotlivce.*
- *Snaž se předvídat individuální potřeby.*
- *Respektuj hranice schopností každého jednotlivce.*
- *Nevykonávej činnosti, které překračují tvou odbornou způsobilost.*
- *Na konkrétní požadavky reaguj zdvořile.*
- *Chovej se zdvořile a dodržuj úctu i v případě, kdy máš špatnou náladu nebo jsi ve stresu (Kalvach, 2004, s. 56 - 57).*

Kalvach také uvádí praktické příklady neprofesionálního chování, které snižuje lidskou důstojnost. Také tyto příklady jsou, dle mého názoru, který vychází z bohatých pracovních zkušeností, plně aplikovatelné na osoby bez přístřeší:

- *Přezíravost.*
- *Projevy slovní nebo fyzické hrubosti.*
- *Nevšímavost a projevy lhostejnosti.*
- *Vystavování situacím, které již nedokážou zvládnout.*
- *Privádění do situací, kdy vypadají nebo si připadají směšně.*
- *Zacházení s lidmi jako s věcmi.*
- *Zabývání se pouze „materiální“ stránkou péče*
- *Nerespektování potřeb soukromí při poskytování intimní péče.*

- *Nezaklepání na dveře před vstupem do místnosti.*
- *Nesdělení člověku, co se bude dít.*
- *Nezdvořilé vyjadřování.*
- *Nehovoř o někom v jeho přítomnosti, jako by tam nebyl.*
- *Projevy nedostatku úcty.*
- *Změna klientova prostředí péče bez jeho souhlasu.*
- *Neposkytnutí člověku prostor pro rozhovor.*
- *Vykonávání činností a přitom přehlížení daného člověka.*
- *Lhaní nebo podvádění. (Kalvach, 2004, s. 56 – 57)*

3.2 Postoje veřejnosti k bezdomovectví

Průdková a Novotný uvádějí, že postoje společnosti k této problematice jsou různé. Ať se jedná o soucit, pohrdání či nenávisť, je málokdy přístup laické veřejnosti věcný a reálný, bývá totiž ovlivněn zkušenostmi s chováním osob bez přístřeší. Již jen na základě jedné špatné zkušenosti si člověk často vytváří obrázek o všech těchto osobách a právě proto bývá postoj veřejnosti spíše negativní. Většinová společnost spatřuje příčinu bezdomovectví především v neschopnosti těchto osob, jejich neochotě pracovat a převzít odpovědnost za své chování. (Průdková, Novotný, 2008, s. 25 – 26)

Problém, který se v současné době objevuje a se kterým se v naší praxi setkáváme, je poskytování zdravotní péče osobám bez přístřeší. K důstojnému zacházení je třeba přiřadit i možnost využít zdravotní péče a mnohdy právě postoj laické veřejnosti, ale také zdravotníků, ztěžuje zajištění zdravotní péče osobám bez přístřeší. Problém, se kterým se setkáváme v našem zařízení je, že tyto osoby mají problém využít zdravotní péče. Mnohdy si ani nepřejí být ošetřeni a také bývají často odmítáni ze strany zdravotnického zařízení.

Pokud mívá klient opakovanou zkušenost s odmítnutím při žádosti o poskytnutí zdravotní péče, stává se, že další pomoc již nevyhledává. (Šupková a kol., 2007, s. 10)

Zdravotní péče o osoby bez přístřeší není nijak koncepčně řešena. Ve většině případů je zdravotní stav bezdomovců horší než u zbývající populace.

Podle Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, je jednou z možností také zdravotní péče v terénu. Tato je však uplatňována vesměs pouze v Praze. Je vykonávána pracovníkem, který má alespoň základní zdravotnický kurz, přímo v terénu. Další péče může být zajištěna již přímo zdravotnickým zařízením, a to i lůžkovou a následnou zdravotní péčí. Nedílnou součástí a samozřejmostí je také prevence a osvěta ve vztahu ke klientům samotným, ale také k veřejnosti. (Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, 2013, s. 40 – 41)

Hradecký poukazuje na přímo alarmující zkušenost některých bezdomovců, jejichž zdravotními problémy a úrazy se lékaři nebyli ochotni zabývat. Tato neochota vychází ze skutečnosti, že se tyto osoby neúčastní zdravotního pojištění. Mnohá zdravotnická zařízení pak nerada tyto osoby ošetřuje, případně léčí. Problémem jsou rovněž situace, kdy posádka zdravotní záchranné služby předává takovou osobu k ošetření do zdravotnického zařízení. (Hradecký, 2006, s. 11)

3.3 ETIKA - Důstojnost při práci s osobami bez přístřeší

Etika je filozofická disciplína pocházející od Aristotela, který rozlišoval jednak teoretickou (poznání), praktickou (jednání) a také tvořivou (dělání, zhotovování) lidskou činnost. (Anzenbacher, 2004, s. 269)

Při práci s osobami bez přístřeší by měl být příslušný pracovník rovnocenným partnerem, který této osobě pomáhá řešit její vlastní tíživou sociální situaci. Pracovník nesmí vystupovat vůči klientovi mocensky, případně s ním jakkoliv vědomě manipulovat. Etika při práci s osobami bez přístřeší je důležitá především z toho důvodu, že tato cílová skupina se mnohdy neumí účinně bránit. Vlastní etické zásady této práce jsou uvedeny v Etickém kodexu sociálních pracovníků ČR.

Etický kodex sociálních pracovníků má být pro pracovníky závaznou inspirací, která vymezuje pomyslné „mantinely“, které by sociální pracovníci neměli překračovat. Vlastní etické zásady, vyplývající z tohoto kodexu, jsou rozděleny do více částí.

Pro účelnost v rámci této práce uvádím ty zásady, které se vztahují ke klientovi:

- sociální pracovníci dbají na dodržování lidských práv, respektují jedinečnost člověka, respektují právo na jeho seberealizaci,
- sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, skupinám, komunitám a organizacím, svými znalostmi a zkušenostmi při řešení konfliktů klientů se společností a k jejich vlastnímu rozvoji,
- sociální pracovník musí dávat přednost profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy.

Pravidla etického chování sociálního pracovníka:

- vede klienty k odpovědnosti za sebe samé,
- jedná tak, aby chránil důstojnost a lidská práva klientů,
- pomáhá všem klientům,
- chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení,
- dbá na to, aby klient obdržel všechny služby, na které má nárok,
- hledá možnosti, jak klienta zapojit do procesu řešení jeho problémů. (online, 2005)

Průdková a Novotný se zmiňují také o faktu, že osoby bez přístřeší si většinou nestěžují, je-li na nich pácháno bezpráví a právě proto je potřeba dbát na důsledné dodržování etických zásad. (Průdková, Novotný, 2008, s. 65 – 67)

Za důležité považují následující **hodnoty v profesionální sociální práci** podle Řezníčka:

- respektování svobodného rozhodování klientů, v rámci kterého je důležité respektovat především lidskou důstojnost, uznávat klientovu svéprávnost, nepřebírat za klienta odpovědnost a poukazovat na důsledky jeho problémového chování,

- respektování důvěrnosti sdělovaných informací,
- dodržování profesionálních zásad včetně působnosti sféry sociální práce, zachování profesionální objektivity, respektování rozdílů mezi lidmi, individuální přístup,
- zodpovědnost vůči klientům, zaměstnavateli, obci, komunitě a profesi.

(Řezníček, 1994, s. 29 – 31)

3.4 Specifika subkultury bezdomovců

Specifiky subkultury bezdomovců se zabývají také autoři Marek, Strnad a Hotovcová. Mezi tato hlavní specifika řadí (2012, s. 61 – 71) zejména: **Vzhled** - fyzický vzhled osoby bez přístřeší bývá často prvním, málokdy klamným, rozlišovacím prvkem. Osoby, které jsou na ulici krátce, se snaží neidentifikovat sama sebe s ostatními bezdomovci, což se projevuje jejich snahou o zachování každodenních hygienických návyků. Právě špatné hygienické návyky jsou důvodem prvotních předsudků veřejnosti vůči této skupině. Další specifikum je **Stálé bydlení**. Potřeba iluze domova u osob bez přístřeší nezaniká. Domov je pro ně tvořen fyzickým místem, kde se pohybují a spí, ale také ostatními lidmi, s nimiž se setkávají a s nimiž si vytvářejí denní režim. Tato iluze je nezbytně důležitá pro pocit jejich bezpečí. V neposlední řadě, to jsou **zdroje obživy**. Obživu si shání osoby bez přístřeší různými způsoby jako například žebráním, vybíráním popelnic a také jejím poskytnutím v případě jim určeným sociálním službám.

Práce s touto cílovou skupinou je dle mého názoru sama o sobě specifická. Každá osoba, která je osobou bez přístřeší je jedinečná, při práci s nimi je zapotřebí přihlížet k mnoha aspektům a bohužel i práce s nimi je mnohdy dlouhodobá záležitost s minimálními výsledky úspěchu ke zlepšení.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Výzkumný problém

"Výzkumný problém je něco, co se odehrává, v sociální realitě, a je to svým způsobem problematické. Zároveň to je v ideálním případě něco, čemu plně nerozumíme."

(Švaříček: Šedřová, 2007, s. 64)

Problémem, kterým se tento výzkum zabýval je pohled vnímání sebe sama a své vlastní lidské důstojnosti osobami bez přístřeší a vnímání lidské důstojnosti těchto lidí širokou veřejností.

4.2 Cíle výzkumu

Hlavní cíl výzkumu

Hlavním cílem je popsat jak vnímají osoby bez přístřeší vlastní lidskou důstojnost a jak vidí sebe sama ve společnosti a naopak společnost je.

Dílčí cíle výzkumu

Ve vztahu k osobám bez přístřeší

1. Prozkoumat, zda osoby bez přístřeší mohou vnímat svůj život jako smysluplný.
2. Prozkoumat, zda osoby bez přístřeší mohou rozhodovat plně o svém životě.

Ve vztahu k veřejnosti

1. Defínovat si situace při práci s osobami bez přístřeší, kdy může docházet ze strany pracovníků organizací a úřadů ke snižování lidské důstojnosti.

2. Odkrýt možná neetická zacházení a předsudky ze strany veřejnosti vůči osobám bez přístřeší.
3. Odkrýt, jaký pohled na lidskou důstojnost osob bez přístřeší má veřejnost.

4.3 Výzkumné otázky

Ve vztahu k osobám bez přístřeší

1. Jak vnímají osoby bez přístřeší svou lidskou důstojnost?
2. Jak vidí osoby bez přístřeší sebe sama?
3. Jak mohou z pohledu respondentů pracovníci organizací a úřadů snižovat lidskou důstojnost osob bez přístřeší?
4. Setkaly se osoby bez přístřeší s neetickým zacházením či předsudky ze strany veřejnosti?
5. Vnímají osoby bez přístřeší svůj život jako smysluplný?
6. Mohou se osoby bez přístřeší plně rozhodovat o svém životě?

Ve vztahu k veřejnosti

1. Jaký názor mají respondenti o mínění společnosti vůči osobám bez přístřeší ?
2. Je veřejnost přesvědčena, že důstojnost člověka souvisí s jeho sociálním postavením?
3. Souvisí úcta veřejnosti k osobám bez přístřeší vždy na konkrétním chování dané osoby?
4. Váží si veřejnost osob bez přístřeší jako jiných lidských bytostí?
5. Jaký dopad může mít negativní postoj veřejnosti k osobám bez přístřeší na jejich lidskou důstojnost?

4.4 Metody sběru dat

Výzkum byl prováděn pomocí polostrukturovaného rozhovoru s respondenty- osobami bez přístřeší a osobami z široké veřejnosti. Předem byly nachystány stěžejní okruhy otázek a při rozhovorech byly otázky měněny a doplňovány.

Polostrukturovaný rozhovor by měl vycházet ze seznamu otázek a témat, které máme dopředu připravené. U této metody je důležitá připravenost na celý proces. Tento proces obnáší: přípravu rozhovoru, průběh samotného dotazování, rozhovor musí být přepsán, reflektován, dále musíme analyzovat data a poté napsat a prezentovat výzkumnou zprávu.

(Švaříček, Šedřová, 2007, s. 160)

Dále bychom rádi zmínili informaci o polostrukturovaném interview podle Gavory je oproti tomu nestrukturovanému částečně připravený, výzkumník má připraveny rámcové otázky, ale nedrží se jich pevně. (Gavora, 2000, s. 202)

Výzkum probíhal v prostředí Azylového zařízení pro osoby bez přístřeší OS ČČK Zlín.

Toto zařízení poskytuje 3 registrované sociální služby a to jsou: Azylový dům, Nízkoprahové denní centrum a Noclehárna. Konkrétní respondenti byli osloveni z Azylového domu, který má kapacitu 14 lůžek (foto viz. seznam obrázků)

Otázky byly tvořeny podle položených cílových otázek. Nadefinovala jsem si konkrétní oblasti, kterým jsem se během rozhovoru věnovala. Rozhovor byl zaznamenáván na diktafon, dále přepsán do tištěné podoby a analyzován.

Polostrukturovaný rozhovor s osobami bez přístřeší byl zaměřen na tyto oblasti:

- anamnéza respondenta
- vnímání lidské důstojnosti osobami bez přístřeší
- pohled osob bez přístřeší na sebe sama
- názor respondentů o mínění společnosti vůči osobám bez přístřeší.
- snižování lidské důstojnosti pracovníky sociálních služeb a úřadů
- neetické zacházení, předsudky ze strany veřejnosti.
- osoby bez přístřeší a smysluplný život
- možnost rozhodování osob bez přístřeší o svém životě

Polostrukturovaný rozhovor s osobami z řad široké veřejnosti byl zaměřen na tyto oblasti:

- Názor o mínění společnosti
- Sociální postavení osob bez přístřeší
- Úcta veřejnosti a chování osob bez přístřeší
- Rovnost a úcta bez ohledu na konkrétního jedince
- Negativní postoje a předsudky vůči osobám bez přístřeší – dopad tohoto jednání

4.5 Metody zpracování dat

Rozvory byly zaznamenány na diktafon a přepsány do písemné podoby (do předem připraveného archu), poté bylo použito metody otevřeného kódování. Strauss a Corbinová popisují otevřené kódování takto: věda by nemohla existovat bez pojmů. Pokud zaměříme naši pozornost na tyto pojmy, můžeme je začít zkoumat a dále si klást o nich otázky. Během této metody jsou jevy rozebrány a pečlivě prostudovány (Strauss, Corbinová, 1999).

4.6 Výzkumný soubor

Výběr výzkumného vzorku z řad osob bez přístřeší probíhal oslovením uživatelů sociálních služeb pomáhajícím osobám bez přístřeší a to konkrétně pod Oblastním spolkem Českého červeného kříže ve Zlíně. Kvůli ochraně osobních údajů nebyly zveřejňovány některé údaje a to především nebylo uvedeno jméno a příjmení. Respondenti byli označeni podle pořadí rozhovorů písmeny (respondent A, atd.) a dále byli vedeni pouze jako respondenti.

Rozhovor byl proveden se 4 respondenty.

Kritéria záměrného výběru respondentů jsou:

- 1) osoba musí splňovat cílovou skupinu - osoba bez přístřeší,
- 2) respondent musí dát souhlas s pořízením audiozáznamu.

Výběr výzkumného vzorku z řad široké veřejnosti probíhal oslovením osob, které nikdy nepracovaly s danou cílovou skupinou. Kvůli ochraně osobních údajů nebyly zveřejněny některé údaje a to především příjmení. Respondenti byli označeni podle pořadí rozhovorů, ale tentokrát číslicemi (respondent 1, atd.), abych tak rozlišila respondenty – osoby bez přístřeší a respondenty z veřejnosti, jsou tak vedeni pouze pod respondenty 1- 4 a respondenty A-D

Rozhovor byl proveden se 4 respondenty.

Kritéria záměrného výběru respondentů jsou:

- 1) osoba musí splňovat podmínku, že nepracovala ani nepracuje s osobami bez přístřeší,
- 2) respondent musí dát souhlas s pořízením audio-záznamu.

Respondenti z řad osob bez přístřeší

Respondent A

Respondent A je v zařízení třičtvrtě roku. Je mu 56 let, je rozvedený a bez domova. V zařízení je, dalo by se říci, oproti ostatním uživatelům azylového zařízení ČČK Zlín jen krátce. V současné době si hledá práci a opět by šel rád do podnájmů. Nemá problémy s alkoholem, ani jinými návykovými látkami.

Respondent B

Respondentovi B je již 65 roků a je v důchodu. Bez domova je zhruba 15 let. Pobývá většinou v zařízeních pro osoby bez přístřeší ve Zlíně a v Otrokovicích. Vzhledem k věku a zdravotnímu stavu, kde se již nepředpokládá, že by pracoval, má podané žádosti do domovů pro seniory. Z rodiny má pouze sestry, kdy jedna žije v zahraničí a druhá v Malenovicích. Je ubytován v azylovém domě.

Respondent C

Tento respondent bude mít 60 roků. Bez domova je zhruba 20 let. Pobývá většinou v zařízeních ve Zlíně a Otrokovicích a také často v nemocnicích. Vzhledem k zdravotnímu stavu, má zažádáno o ubytování v domově pro seniory. Je rozvedený a má 1 syna, který bydlí v zahraničí. Má určeného zvláštního příjemce důchodu.

Respondent D

Respondent D má 68 roků a bez domova je již cca 9 let. Jak sám říká, do této situace se dostal díky tomu, že mu manželka zanechala dluhy, které nesplácel. Pobírá důchod. Jeho zdravotní stav mu neumožňuje již nadále pracovat a vzhledem k špatné pohyblivosti, má zažádáno o bydlení v domě s pečovatelskou službou.

Respondenti z řad široké veřejnosti

Respondentka 1

Respondentka 1 má 34 roků, pracuje jako pomocná účetní. S osobami bez přístřeší nikdy nepracovala.

Respondentka 2

Respondentka 2 má 48 roků. Pracuje ve školní družině. S osobami bez přístřeší nikdy nepracovala.

Respondentka 3

Respondentka 3 má 57 roků. Pracuje jako pečovatelská služba. S osobami bez přístřeší nikdy nepracovala.

Respondentka 4

Respondentka 4 má 27 roků. Pracuje jako účetní. S osobami bez přístřeší nikdy nepracovala.

4.7 Etika výzkumu

V této práci jsem dbala na etickou stránku. Důležité je, aby byly v práci použity takové informace, které neumožní identifikovat respondenty. Respondenti byli dopředu seznámeni s

informací, že bude výzkum anonymní, nemuseli sdělovat údaje, které nebudou chtít. Před zahájením rozhovoru byl získán od respondentů informovaný souhlas.

Rozhovor probíhal v prostředí Azylového zařízení Oblastního spolku ČČK ve Zlíně dle předchozí domluvy a to v kanceláři pracovníků. Rozhovory s osobami z veřejnosti probíhal dle domluvy v jejich prostředí.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V průběhu zpracování diplomové práce a analýzy rozhovorů byly vytvořeny 2 skupiny kategorií v kapitole 5.1. jsou kategorie vytvořeny z rozhovorů s osobami bez přístřeší (výjimečně i z rozhovorů z veřejností) a kapitola 5.2 je vytvořena z rozhovorů z osobami z řad široké veřejnosti.

5.1 Kategorie - osoby bez přístřeší

1. kategorie Lidská důstojnost

1. kategorie byla vytvořena z následujících kódů: důstojnost, právo, postavení ve společnosti, úroveň, méněcennost, sebedůvěra

Respondenti měli možnost přemýšlet nad tím, co je vlastně lidská důstojnost. Netýkalo se to pouze osob bez přístřeší, ale také osob z veřejnosti. Mnohdy tak to, co je vlastně lidská důstojnost je otázkou, kterou si může jedinec opravdu vyložit různými způsoby. Respondent D odpověděl: *.. to je to, co u většiny lidí neexistuje, každý to bere, jak se mu to podaří.* Respondent A sdělil, *aby člověk ne žil na úrovni, ale aby neupadl někde na..,aby se necítil méněcenný.* Respondent B na otázku, co si myslí, že je lidská důstojnost odpověděl, *je neztrácet sebedůvěru.*

Pro zajímavost k problematice lidské důstojnosti uvádím, co sdělila respondentka 1: *tak myslím si, že by každý měl první, že by se neměl ponižovat, neměl by se nenechat v podstatě až tak moc nechat urážet, měl by vědět, že jsou hranice.* Respondenta 2 uvedla: *já si myslím, že je to o tom, že člověk musí jednat sám na sobě pracovat a jít takovouto správnou cestou, měl by být v takové pokoře a úctě jo a vážit si toho, co má nebo nějak se nepovyšovat nebo nenadřazovat.* Například respondentka 4 uvedla: *to že, by člověk k člověku by se jako měl chovat dobře i navzdory tomu že, je bezdomovec.*

To, jak respondenti vnímají význam slova lidská důstojnost je různorodé, ale zcela s nimi souhlasím s tím, že by člověk neměl spadnout pod nějakou úroveň, neměl by se cítit méněcenný a neměl by ztrácet sebedůvěru. Z odpovědí respondentů nelze jednoznačně usuzovat to, jak vnímají svoji vlastní důstojnost, ale vzhledem k tomu, že dle odpovědí mají právo se rozhodovat vzhledem k normám o svém životě a není s nimi zacházeno nedůstojně, lze usu-

zovat, že vnímají své žití důstojně. Také si respondenti myslí, že uznání se dostává lidem podle jejich sociálního postavení, což sdělili 3 respondenti z řad osob bez přístřeší, dva z nich se shodli na tom, že to ale v životě nemají jednodušší nebo alespoň ze začátku než se na své postavení dostali. Respondent D např. odpověděl *čím vyšší honora nebo ta funkce, tím jsou považováni za lepší.*

2. kategorie - Pohled na svůj život – na sebe sama

2. kategorie byla vytvořena z následujících kódů: zdraví, soukromí, pocit bezpečí, vulgární výrazy, chování, práce.

Respondent D uvedl, že se jeho současný život zlepšuje: *začíná se to trošku lepší, což je teda dobré, pomáhají mi zjišťovat věci, o kterých jsem nevěděl, že mám na ně nárok.* respondent A naopak uvedl, na otázky zda jej vidí spíše pozitivně nebo negativně říká, že vidí svůj život půl na půl. Respondent B by se rád ještě někam podíval a bere život takový jaký je, říká: *bohužel ideální nemůže být nikdy.* Respondent C svůj život pozitivně nevidí, protože o vše přišel, ale jak říká: *tak už jsem se z toho dostal trošku no.* Dalo by se říci, že jsou respondenti tak trochu smířeni se svou situací, ačkoliv by ji rádi změnili, ale v zásadě si nestěžují. Domnívám se, že pohled veřejnosti je skeptičtější než pohled samotných osob bez přístřeší.

Problémem 3 respondentů je vysoký věk a s tím související zdravotní problémy např. respondent D uvedl: *...mám reálnou naději, že půjdu na tu operaci kyčlí a bude to, jak mi říkají do domova důchodců...já nemusím být milionářem, akorát to zdraví, to je můj handicap..* Tito lidé tak již nemohou, ačkoliv by rádi pracovali. Respondent A stále hledá práci, jeho nadějí je, že si najde vhodné místo a bude moci bydlet v podnájmu, jak sám uvedl: *...když má člověk práci, tak má spokojený život..* Respondent B by rád i pracoval, ale bohužel mu to zdravotní stav nedovoluje. Respondent C uvedl, že je trochu lepší jeho zdravotní stav. Můžeme se domnívat, že v zásadě problémem, který respondenty až na respondent A spojuje, jsou zdravotní problémy, svůj handicap vidí ve zdravotním omezení a s tím spojeném problému, že nemohou pracovat.

Co většině respondentů chybí je vlastní bydlení, respondent D říká: *...soukromí je soukromí.* Respondent A zase říká: *...když má člověk vlastní, tak má pocit bezpečí.* Respondent

B mluví o svém vlastním bydlení jako o záruce. *Kdybych měl svoje bydlení, starat se sám o sebe, abych si sám uvařil a žil v pohodě*, říká respondent C. Z rozhovorů a odpovědí respondentů vyplynul fakt, že všichni mají problém s tím, že nemají kde bydlet, avšak klasickými bezdomovci se necítí. Po dobu realizace rozhovorů mě nebylo příjemné a ani jsem o nich nemluvila jako o bezdomovcích. To lze usuzovat i z následujících výroků:

Respondent C... *á nějaký bezdomovec (o osobě, která je špinavá)...nemyslím, že jsem takový.....nevím jak to tady je, ale jsou tady určitě bezdomovci, ale kolik to nevím..* Respondent C ještě sdělil: *...máš možnost jsi mladý, zdravý, proč nejdeš dělat, na to nikdo nemusí odpovědět, proč nejde dělat, každý by chtěl být okamžitě milionář a jít něco dělat hm není práce,, když budeš chtít najdeš si, když si podnikatelé radši vezmou toho cizince, že kterému nemusí tolik platit, jak našemu dělníkovi..ale já nevím, jemu je 10 000 měsíčně málo jo. On by potřeboval každý den 10 000,aby měl na chlast..* Respondent A říká: *..právě podle toho vzhledu, jak vypadají, jak se chovají, kdyby byli normální nebo kdyby to, tak že to nepoznají jo, že jako, že člověk nemá kde bydlet, že toto, ale prostě jenom to, že se dělá ten binec, že když se někdo válí tam, je špinavý, tak to každého napadne, to je nějaký toto....*

Všichni respondenti taktéž uvedli, že je důležité chování, oproti vzhledu. Respondent D řekl: *...já jsem vynechal ze slovníku veškeré vulgární výrazy.....divili se, jak je to možné ty a s tvoji pověstí a chováš se líp, jak někteří titulovaní.* Respondent A říká: *„záleží i na tom, jak se chovají jo a tohle aj kdyby byl jo bez domova ale choval se normálně nebo nedělal bordel jo tak to, jinak by na něho určitě hleděli, když by byl bezdomovec..* Respondent B si myslí, že chování je základ ve společnosti.

Z výše uvedeného by se dalo usoudit, že respondenti berou svou situaci tak, jaká je, ale rádi by ji změnili, ale v zásadě si nestěžují. Důležitým pohledem na sebe sama je to, že pokud se člověk chová tak jak má a vypadá „udržovaně“ nemůžou veřejnost nějak pohoršovat, jak říkají, i když nemají bydlení. Vzhledem k tomu, že všichni respondenti z řad osob bez přístřeší žijí na azylovém domě, případně využívají jiných sociálních služeb, snaží se nespadnout na samé dno. Ze slov, zda je někdo neodsuzuje, vyplývá, že se domnívají, že veřejnost nemá důvod je odsuzovat. Respondent B říká na otázku, zda si myslí, že ho někdo odsuzuje: *já po tom nepátrám.* Respondent C řekl: *já myslím, že ne, aspoň mě to nikdo nedal najevo.* Ze slov, zda je někdo neodsuzuje vyplývá, že se domnívají, že veřejnost nemá důvod je odsuzovat a případně po tom nepátrají.

3. kategorie - Snižování lidské důstojnosti

3. kategorie byla vytvořena z následujících kódů: nevhodné chování, neetické zacházení, úřad, nemocnice, předsudky

Respondenti uvedli, že se nesetkali ze strany veřejnosti, zaměstnanců úřadů, nemocnice aj. se špatným zacházením. Ani by si nikomu nešli, pokud by to nepřesáhlo nějakou hranici, svěřovat. Zajímavé bylo, že respondent C uvedl, že se mu nestalo, že by se k němu choval někdo nějak nevhodně, avšak během rozhovoru uvedl : *.. to jsem byl myslím 2 měsíce, kde jsem to byl na LDNce a to mě sociálka právě zařídila, že přijel autem takový cigán a zavezl mě autem až do Přerova..tam mezi ty (myšleno Romy)..nevím proč tam mě vysadili a hotovo, a dále uvedl: „..Já jsem mu říkal že opravdu tady nebudu, že jedu dom a že potřebuju, že tady mám svoje kamarády a svoje doktory, tak že tam musím chodit přeci a důchod všecko mi sebral a dal mi jenom nějaký příděl..jsem mu říkal, ať mi dá peníze co mi tam zůstali, mě určitě ošidil, protože mi dal pětistovku a pak ještě říkal, aj občanku mi sebral , všechny tak mi je musel vrátit. Jak jsem byl na cestě, tak jsem si vzpomněl, že má ten můj zdravotní průkaz, to mě nedal, to jsem si musel tady ve Zlíně vyřídit taky..no to mě vůbec nedal, říkám, tož takové jednání, já tam nebudu... Z toho lze usuzovat, že pokud nastala nějaká situace, kdy se k nim choval někdo nevhodně, tak si jí ani neuvědomují nebo si pravděpodobně ani nechtějí „stěžovat“. Dále by bylo vhodné uvést příklad neetického zacházení, které sdělila respondentka 4: *Před dvěma dny jsem jela autobusem a vlastně ten řidič autobusu tam přišel a byl to bezdomovec, teda určitě nedal mu teda peníze, ale chtěl jet zadarmo, pán mu řekl vlastně, že neexistuje, že ho nevezme, potom pán za 5 min. přiběhl znovu, měl v ruce stovku a pan řidič mu řekl, už jsem vám říkal podruhé, že vás nevezmu, i když jako tu stovku měl jako, tak to mě přišlo trošku líto, toho pana bezdomovce, to, že ho nevezal, i když peníze měl, prostě ho soudil a....**

Snižovat lidskou důstojnost lze jakýmkoliv neetickým chováním i samotnými předsudky. Je evidentní, že tato cílová skupina se může s předsudky a nevhodným chováním setkat. Důvodem může být právě postoj veřejnosti, která si mnohdy může domnívat, že si tyto osoby za to mohou samy.

4. kategorie - Smysluplnost života

4. kategorie byla vytvořena z následujících kódů: práce, spokojený život, zdraví, pohled do budoucna

Respondent A vidí smysl životě v nalezení práce, neboť od toho se dále odvíjí další možnosti, sám říká: *No tak s tou prací to je teď nejdůležitější. pak už si člověk zařídí..už se může snažit zařizovat tak jak si to on představoval.* Respondent B uvedl : *tak dožít ten život v takové určité spokojenosti, s kamarádama apod., abych se setkal s těma staršíma, co jsem měl.*“ Na smysl života pohlíží respondent C takto: *..to už ani..jak jsem tenkrát přišel o rodinu, tak já jsem se tak úplně schoval do sebe, to už úplně.*“ Spokojený život vidí takto: *..kdybych měl svoje bydlení, starat se sám o sebe, abych si sám uvařil, žil v pohodě.*

Naopak respondent D říká: *..akorát to zdraví, to je můj handicap, moje mínus ,kdybych měl aspoň nohy zdraví, že bych si mohl zajít kam bych chtěl, v tom jsem omezený . Já su rád, že když dojdu, dojde mi kouření tady k tomu stánku jo, nebo max. to už je na delší dobu, než se tam dostanu k obchůdku..opravdu říkám akorát to zdraví.*

Ačkoliv se může zdát, že osoby bez přístřeší nemají žádný smysl života, z výše uvedeného můžeme usuzovat, že smyslem jejich života jsou věci, které lze nějak změnit. Vidí a věří v to, že se něco může pozitivně změnit, ať už je jejich smyslem života práce, zdraví, dožít spokojený život, mít svoje vlastní bydlení, všichni věří a přejí si, aby tomu tak bylo. V tomto vidím pojitko pro všechny, to, že jejich smyslem života je naděje v něco, čeho lze (více či méně) dosáhnout. Možná pokud bychom se zeptala kohokoliv na smysl životě, viděli bychom tolik pohledů a názoru, že bychom byli velice překvapeni. Smyslem života je něco, v čem se osoby bez přístřeší vidí a co si přejí. Žádnému z nich není smyslem života žít život bezdomovce, nechodit do práce a užívat si. Svůj smysl vidí ve změně, která může a nemusí nastat. Dalo by se tak říci, že jejich smyslem je naděje.

5. kategorie - Rozhodování o životě

5. kategorie byla vytvořena z následujících kódů: normy, zákony, rozhodování se, svoboda, zvláštní příjemce důchodu

Respondent A na otázku, zda má možnost rozhodovat o svém životě říká: *..ted' můžu to je jasné ted', bud' vstanu, nebo nevstanu jo..*, myslí si, že si člověk může přizpůsobit život tak, jak chce: *..Já si myslím, že to jde pokaždé, jak si to člověk přizpůsobí, ať je takový nebo má tolik a tolik, tak když si to tak chce udělat, snaží se nebo já si myslím, že tady toto jde.* Na normy a zákony má takovýto pohled: *No já vím, říkám, že je to, jako se zákony. Zákony jsou proto, aby se porušovali, to je jako u norem, dodržují se, nedodržují se, budou se dodržovat nebudou se dodržovat, to je já si myslím, že to bylo je a bude..*

Respondent B na otázku, zda má možnost se rozhodovat o svém životě říká:

Něco mi říká, vykašli se na to, něco zkus to....to, co zvítězí tak to bývá většinou musíš to zkusit, nezkusíš tak... Život si přizpůsobí svému okolí, víte? Za jakých podmínek žiju, to se musím přizpůsobit.... O normách a zákonech si myslí následující: *„tak některé jsou trošku „toulavé“ ale v podstatě bez toho to nejde, nějaká ...musí vždycky risknout.*

Respondent C je trochu výjimka ze zbývajících respondentů, vnímá, že si nemůže rozhodovat o svém životě. Má ustanoveného zvláštního příjemce důchodu, z čehož vyplývá, že dostává 50 Kč na den. Chtěl by si tak dělat, co by chtěl, ale nelze. Vnímá, že se musí přizpůsobovat pravidlům a dalo by se říci, je svou situací ač ne zcela spokojen, tak smířen.

O svém důchodu říká: *to mě tady zamknout a nechají mě 50 na den a hotov a 4 cigarety.* Na heslo „život si přizpůsobím tak jak já chci“, říká: *řít si to můžu, ale nedokážu to.*

Respondent D říká: *Je svoboda projevu a já se podle toho projevu, nedávám důvod, aby se na mě někdo šklebil a nebo diskriminoval.* O normách si myslí následující: *„No to si dělá každý podle sebe“* a na frázi „život si přizpůsobím tak jak já chci“, říká: *„Někomu se to podařilo někomu se to podaří a někomu ne“*

Obecně z výše uvedeného lze usuzovat, že do jisté míry se respondenti mohou rozhodovat o svém životě, jednání a chování, avšak si jsou vědomi určitých pravidel. Respondent C je výjimka, vzhledem k tomu, že má ustanoveného zvláštního příjemce důchodu.

5.2 Kategorie - veřejnost

1 kategorie - mínění o osobách bez přístřeší

1 kategorie byla vytvořena z následujících kódů: vzhled, chování, práce s osobami bez přístřeší, pocity

Co si myslí společnost o osobách bez přístřeší se pokusili říci i dotazované respondentky. Respondentka 1: *myslím si, že je nemá moc v lásce, spíše je odsuzuje ..protože většina na těch bezdomovců pije a nesnaží se vůbec pracovat a osobně a ostatní musí chodit do práce a zadarmo jim nikdo nic nedá.*

Zajímavé je, že respondentka 1 říká na to, jaký má názor ona na ně: *Tak v podstatě to samé jako ta veřejnost (je otázka odkud si ona může myslet, že opravdu ta veřejnost takový názor má), protože mě taky přijde, že nám nikdo nic zadarmo nedá a jako, že většina z nich se nesnaží vůbec jakože, ví, jaký mají svá práva, ale neví jaké mají povinnosti.*

Respondentka 2 říká: *vyhýbám se jim, myslím si, že si o nich společnost myslí následující: „já si myslím, že se na ně moc dobře nedívají jednak a myslím si, že se jim nedá do nekonečna pomáhat, by se měli sami nad sebou zamyslet a jak se z této situace jako bezdomovec dostat, co pro to udělat. Ona konkrétně sama si o nich myslí toto: „Jako do takové situace se může člověk dostat kdykoliv jo, ale měl by si to uvědomit a včas pro to něco udělat, pracovat na sobě je důležité.....vadí mi, že oni se svoji situací smíří, že kdyby se s tím nesmířili, že by se určitě dostali někam dál..*

Respondentka 3 to vidí z pohledu společnosti takto: *tak asi záleží na tom, kde je uvidí, že jo, tak když uvidím někoho povalovat se na lavičce s alkoholem, tak si řeknu asi by jste si měli hledat práci, ale zase když vidím někoho jak sbírá odpadky na takových celkem otevřených prostranstvích, tak si myslím, že asi ne všichni nejsou tak špatní, že se s nimi dá pracovat, ve většině případech si určitě lidé myslí, že ti bezdomovci si to zavinili sami, že jim je tak dobře když žijí svobodně asi. Sama to vidí následovně: *Si myslím, že to je i tím, že lidi přichází o práci, že se třeba zbytečně zadluží, přijdou o střechu nad hlavou, jsou bez rodiny, vlastně se jim rozpadnou a že ze zoufalství jim je třeba už jedno jak skončili.**

Respondentka 4: *„No myslím si, že je hodně zavrhují, jako, že ..myslím si, že jako většina lidí si fakt myslí jako, že si za to můžou asi z 90% sami, že se dostali do takové situace. I si mys-*

lím, že tam hraje roli ten vzhled a asi tak z 20% nebo možná i méně z 10% si lidi myslí, že za to nemůžou, ale většina asi je toho názoru, že si za to můžou sami, její osobní názor na ně je : já se přikláním k názoru spíš jako, jako kdybych to měla brát procentuálně tak jsem 50 na 50, jako někteří se chovají slušně jako a nemůžou za to, ale fakt na některých jde vidět vlastně že fakt jako si za to můžou sami, jako že se tak dostali do takové té a vůbec jsou nena-pravitelní, takže jsem taková na vážkách, takže záleží prostě na tom typu člověka .

Respondentka 1 vadí na osobách bez přístřeší hygiena, dle jejich slov se dá vzhled relativně omluvit, ale když někdo zapáchá, jak říká, tak je to dle ní nepříjemné. Respondentka 2 uvedla: *Tak já se řídím tím, že člověk nemá člověka posuzovat podle vzhledu, ale podle srdce, jaké má a co je v něm, ale někdy ta vizáž dělá taky hodně, taky dělá dojem.* Respondentka 1 uvedla, že jí na chování vadí, pokud jsou agresivní.

Zajímavé je i následující tvrzení respondentky 3 : *záleží na tom, jak se chová, pokud třeba vypadá nějak hrozně tak se mu mohlo něco strašného stát, ale pokud z něj čiší alkohol, tak asi mě těžko přesvědčí, že zrovna chudák ho teď někdo někde okradl, asi ne nedovedu je nějak jakoby nectít nebo jimi opovrhovat, to už zase ne, protože každý člověk se k tomu dostal jinak a určitě si to nepřál takhle dopadnout.* Respondenta 4 říká: *Já si myslím, jakože, jakože je to že, by člověk k člověku by se jako měl chovat dobře i navzdory tomu že je bezdomovec a nebrat v potaz to jeho, jak vypadá a jak se chová, ale chovat s k němu prostě nebo automaticky začat tykat nebo začat se k němu chovat hrozně, ale prostě se chovat jako člověku k člověku prostě tak jak by to mělo prostě správně být.*

Shrneme-li odpovědi respondentek, lze usuzovat, že je veřejnost nemá moc pozitivní mínění o osobách bez domova, ať už je to z frází: dobře se na ně nedívá, moc v lásce je nemají, vyhýbám se jim, nelíbí se jim agresivní chování, zapáchání. Z rozhovorů obecně vyplynulo, že je důležitější chování než vzhled. Domnívám se, že osoby bez přístřeší o sobě samých mají lepší mínění než má veřejnost na ně.

2. kategorie - důstojnost člověka a jeho sociální postavení

2. kategorie byla vytvořena z následujících kódů: postavení, vážít si člověka, uznání, úroveň, úcta, chování, ostuda

Respondentka 1 uvedla *...protože to je jakože taková ostuda a když se někde někdo válí a když v podstatě někoho, kdo něco dokázal, tak si ho dokážete i vážít tím činem, že?.. pokud je opilý bezdomovec, tak určitě k němu nebudu vzhlížet, jakože ho litovat, ale pokud se opravdu dostane do nějaké životní situace, do které se nedostal svým zaviněním a bude se chovat slušně, tak je to trošku o něčem jiném.*

Respondentka 2 uvedla: *takový ředitel by se s bezdomovcem ani nebavil...no určitě na stejné úrovni nikdy nebudou a myslet a chovat se stejně taky nebudou*“ oproti předchozím názorům má následující respondentka 3 tento názor: *„Každý by měl mít svoji důstojnost, ať už dělá, kde dělá a všichni ostatní by na něho měli brát ohled a mělo by se to dodržovat, je jedno kde dělá ten člověk ..* Zajímavá je také odpověď respondentky 4 na otázku, zda si myslí, že veřejnost ctí tak jako třeba starostu říká: *Myslím si, že určitě tak nectí jako, že oni ti lidi ho fakt asi odsoudí, hlavně kvůli tomu vzhledu.* K této kategorii bych ještě uvedla názory osob bez přístřeší např. respondent A si myslí, že postavení člověka souvisí s tím, jak na něho lidé pohlíží. Respondent B tvrdí, že *...tak uznání, když prosperuje ten podnik nebo tak třeba jo, jinak to je normální člověk jako každý jiný, akorát toho má na sobě trošku víc.* Respondent D si také myslí, že mají většího uznání, avšak dva respondenti jsou toho názoru, že to v životě nemají jednodušší.

Z výše zjištěného lze usoudit, že veřejnost pohlíží na osoby bez přístřeší hůře než na jiné osoby. Ať už to souvisí s jejich postavením, či nikoliv, osoby z veřejnosti si nedokážou osob bez přístřeší tolik vážít a na vině je především jejich chování a vzhled. Domnívám se, že osoby, které nevypadají jako klasičtí bezdomovci a chovají se slušně, což znamená, že v nich osobu bez přístřeší nepoznáme, že těm se může dostat většího uznání, neboť na ně není pohlíženo s jakýmikoliv předsudky.

3. kategorie - úcta a chování

3 kategorie byla vytvořena z následujících kódů: úcta, chování, odsuzování, alkohol, lítost

Úcta a chování spolu úzce souvisí, důkazem toho jsou následující výroky respondentek. V principu, si veřejnost dokáže ctít člověka dle toho, že něco dokázal, ale i proto jak se chová. Bude-li nevhodné chování nějaké osoby bez přístřeší, nebude si ji veřejnost vážit tak, jako ostatní jedince.

Respondentka 1 říká: *pokud je opilý bezdomovec, tak určitě k němu nebudu vzhlížet, jakože ho litovat, ale pokud se opravdu dostane do nějaké životní situace, do které se nedostal svým zaviněním a bude se chovat slušně, tak je to trošku o něčem jiném.* Respondentka 2 sdělila: *já je jako neodsuzuju, mě kdyby bezdomovec o něco požádal, tak v rámci možností bych pomohla, nebo poradila.*

Respondentka 3: *Tak zase to je o tom, jak jsem říkala, záleží na tom, jak se chová, pokud třeba vypadá nějak hrozně, tak se mu mohlo něco strašného stát, ale pokud z něj čiší alkohol tak asi mě těžko přesvědčí, že zrovna chudák ho teď někdo někde okradl, asi ne nedovedu je nějak jakoby nectít nebo jimi opovrhovat, to už zase ne, protože každý člověk se k tomu dostal jinak a určitě si to nepřál takhle dopadnout.* Respondentka 4 říká, že by člověka ctíla, dle toho, jak by se choval.

Z odpovědí respondentek vyplývá, že je mohou litovat, nemusí je odsuzovat, nedovedou je nectít, ale vše záleží právě na chování té dané konkrétní osoby.

4. kategorie - negativní postoj veřejnosti

4. kategorie byla vytvořena z následujících kódů: psychika, snížení důstojnosti, rezignace

Respondentka 3 uvedla- *.. o co víc zažil nepříjemného chování, o to míň mají snahu se změnit, už jako asi rezignují“* a respondentka 4 si myslí: *„může je to psychicky jako nějak deptat, jako jestli na ně někdo prostě začne rvát a hned je odsoudí a prostě toto, tak si myslím, že jim to na psychice nepřidá.“*

Ostatní respondentky nevěděly, jaký může mít dopad negativního chování veřejnosti vůči osobám bez přístřeší. Respondentka 1 jen uvedla, že může dojít ke snížení jejich důstojnosti, pokud se k nim chová někdo násilně. Obecně lze říci, že to může způsobit rezignaci osob, může je to psychicky deptat a může to snižovat jejich důstojnost.

5.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Hlavní cíl výzkumu

Hlavním cílem je popsat jak, vnímají osoby bez přístřeší vlastní lidskou důstojnost a jak vidí sebe sama ve společnosti a naopak společnost je. Ze zjištěných výsledků nelze jednoznačně definovat to, jak vidí sebe sama ve společnosti. Z informací o tom, co považují za lidskou důstojnost s nimi souhlasím a to je to, že by neměl spadnout pod nějakou úroveň, neměl by se cítit méněcenný a neměl by ztrácet sebedůvěru. Obecně bych shrnula to, že sami sebe nevnímají jako klasické bezdomovce (jak je vnímá společnost- opilí, špinavý, povalující se na lavičce..), spíše sebe sami vidí jako osoby, které zrovna nemají kde bydlet a nemají své vlastní bydlení (ačkoliv je pro některé tento stav již dlouholetý-až 20 let). Dle jejich slov hodně záleží na chování, také trochu na vzhledu a v případě, že se člověk nějak chová a vypadá, ani na něm společnost nepozná, že je bezdomovec. Já se tedy domnívám, že oni sebe tak nevnímají, protože se nechovají nevhodně a snaží se vypadat udržovaně.

Dalo by se říci, že jsou respondenti tak trochu smířeni se svou situací, ačkoliv by ji rádi změnili, ale v zásadě si nestěžují. Jak jsem již uvedla výše, domnívám se, že pohled veřejnosti je skeptičtější než pohled samotných osob bez přístřeší.

Problémem těchto respondentů byl především to, že jim zdravotní stav neumožňoval pracovat, čímž nemohou svou situaci sami zlepšit. Dále 3 z nich spojují zdravotní problémy, svůj handicap vidí ve zdravotním omezení.

Dá se předpokládat, že respondenti berou svou situaci tak, jaká je, ale rádi by ji změnili, ve své podstatě si však nestěžují. Vzhledem k tomu, že všichni respondenti z řad osob bez přístřeší žijí v azylovém domě, případně využívají jiných sociálních služeb, snaží se nespadnout na samé dno.

Bohužel společnost má dle zjištěných informací jiný úsudek o nich samotných. Jejich mínění bylo často negativním vyjádřením. Byly použity např. tyto fráze: dobře se na ně nedívá, moc v lásce je nemají, vyhýbám se jim, nelíbí se jim agresivní chování, zapáchání, dělám, že ho nevidím. Ovšem jak veřejnost, tak osoby bez přístřeší zdůrazňovali důležitost chování a dále pak vzhled. Jak jsem již uvedla, domnívám se, že osoby, které nevypadají jako klasičtí bezdomovci a chovají se slušně, tzn. nepoznáme v nich bezdomovce, pak má veřejnost tendenci si jich více vážit.

Dílčí cíle výzkumu

Ve vztahu k osobám bez přístřeší

1. Prozkoumat, zda osoby bez přístřeší mohou vnímat svůj život jako smysluplný.

Někdo z řad veřejnosti by se mohl domnívat, že osoba bez přístřeší nemůže snad ani mít smysl života, když se ocitla, řekněme na ulici. Z daného výzkumu vyplynulo, že všichni mají nějaký smysl života a to, že jejich smyslem života jsou věci, které chtějí vylepšit, změnit. Žijí v naději, že právě jejich smysl života (zdraví, bydlení, dožití spokojený život, získat práci) se změní k lepšímu a já se domnívám, že právě i proto, se tyto respondenti nedostali na tak samé dno. V podstatě jejich smyslem života je naděje v něco, co v tu danou chvíli postrádají.

2. Prozkoumat, zda osoby bez přístřeší mohou rozhodovat plně o svém životě.

Dalším cílem výzkumu bylo zjistit, zda se respondenti mohou plně rozhodovat o svém životě. Z výše uvedeného vyplynulo, že mají zcela možnost se rozhodovat o svém životě, avšak musí se řídit určitými normami řády. Mohou se rozhodovat o svém běžném životě. Pouze jeden respondent má omezeno rozhodování a to ve smyslu toho, že má určeného zvláštního příjemce důchodu, což znamená, že mu jsou přidělovány peníze dle domluvy. Pánovi se toto nelíbí, avšak je to v jeho dobro, především ze zdravotních důvodů.

Ve vztahu k veřejnosti

1. Definovat si situace při práci s osobami bez přístřeší, kdy může docházet ze strany pracovníků organizací a úřadů ke snižování lidské důstojnosti.

Některé situace vyplynuly z rozhovorů, některé jsou doplněny z praxe:

- rozhodování o osobě bez jeho souhlasu (příklad: kdy sociální pracovníci úřadu domluvili odvoz jednoho z respondentů do zařízení v Přerově),
- ignorování rozhodnutí osoby (příklad: osoba si nepřeje, aby byla odvezena do zařízení, které pro něho pracovníci zajistili),
- odbývání uživatele zařízení (příklad: pracovníci jej nechtějí vyslechnout),
- nedodržování soukromí (příklad: vcházení do pokojů bez zaklepání),
- mluvit o uživateli s jinými uživateli za jeho zády (příklad: pracovník řeší se spolubydlícím uživatelův problém),
- zesměšňování uživatele (příklad: pracovník říká uživateli: *co jste si to vzal na sebe, vypadáte jak od kolotočů*),
- nerespektování potíží (příklad: osoba si zavolá RZP – necítí se dobře- zdravotníci podceňují zdravotní stav a neošetří ho),
- bagatelizace uživateleova problému (příklad: pracovníci snižují problém osoby),
- projevy slovní nebo fyzické hrubosti,
- nevšímavost a projev lhostejnosti (řidič autobusu nechce vzít do autobusu osobu bez přístřeší),
- vystavování situacím, které nemohou zvládnout (příklad: pracovník řekne osobě, dojděte si to vyřídit tam ...uživatel má problémy a není si schopen sám tam dojít),
- přivádění do situací, kde si připadají směšně (příklad: přijde osoba do Nízkoprahového zařízení, potřebuje nějaké čisté oblečení a pracovník mu dá př. dámské růžové triko),
- lhaní, podvádění (příklad: neříkání pravdy uživateli, jen proto, že s ním nechce pracovník řešit situaci).

2. Odkryt možná neetická zacházení a předsudky ze strany veřejnosti vůči osobám bez přístřeší.

Z realizovaných rozhovorů došlo k vymezení pouze dvou situací, kdy může dojít ke snižování lidské důstojnosti:

- situace je, pokud za vás úředníci rozhodnou, do jakého zařízení nastoupíte a vy v něm nechcete být (uvedený příklad mezi Romy) – rozhodování o mě bez mě
- situace, kdy řidič autobusu nechce osobu svést, protože vypadá (je) jako bezdomovec

Další, které se nestaly, ale zazněli, že by se mohlo stát, jsou:

- fyzické násilí na osobě bez přístřeší (např. v parku)
- odmítání pomoci takovýmto osobám, které potřebují předlékařskou první pomoc
- předsudky a špatné mínění veřejnosti o těchto osobách

Všechny tyto situace dle mého mínění snižují osobě sebedůvěru, ponižují ho a vedou ke snížení lidské důstojnosti.

3. Odkryt jaký pohled na lidskou důstojnost osob bez přístřeší má veřejnost

Veřejnost vnímá lidskou důstojnost člověka, který je bezdomovcem jinak než vysoce postaveného člověka. Nectí je tak jako člověka, který něco dokázal. Bohužel postoj veřejnosti je spíše negativní. Tato problematika je řešena i hlavním cíli výzkumu str. 66.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zabývala problematikou osob bez přístřeší a lidské důstojnosti. Mnohdy se můžeme domnívat, jak tito lidé ani nevnímají svou lidskou důstojnost. Práce byla zaměřena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část byla věnována teoretickým východiskům, problematice bezomovectví a možného způsobu pomoci a v neposlední řadě také lidské důstojnosti.

Praktická část byla realizována pomocí kvalitativního výzkumu formou rozhovorů s respondenty. Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jak vnímají osoby bez přístřeší vlastní lidskou důstojnost a jak vidí sebe sama ve společnosti a naopak společnost je. Ze zjištěných výsledků vyplynul fakt, že společnost má mnohdy negativní pohled na osoby bez přístřeší, nedokáží se jich vážit a ctít jako například osobu, která nevypadá jako bezdomovec. Ze zjištěných informací je důležité na postoji veřejnosti vůči osobám bez přístřeší především jejich chování, vzhled také, nikoliv však v takové míře. Pohled osob bez přístřeší na sebe sama již tak kritický nebyl. Z výzkumu vyplynulo, že se tyto osoby nemusí vůbec sebe vnímat jako bezdomovce, ale pouze osoby, které v současné době nemají kde bydlet. Dle mnohých autorů pojem osoba bez přístřeší nebo chceme – li bezdomovec, zahrnuje i osobu, která nemá bydlení a je ubytovaná v nějaké sociální službě typu azylového domu, noclehárny aj. Výzkum probíhal v azylovém zařízení Oblastního spolku českého červeného kříže ve Zlíně. Zajímavým výsledkem výzkumu bylo zjištění, že všichni respondenti z řad osob bez přístřeší vidí nějaký smysl svého života. Tito lidé žijí v naději, že právě jejich smysl života (zdraví, bydlení, dožít spokojený život, získat práci) se změní k lepšímu a já se domnívám, že právě i proto, se tito respondenti nedostali na tak samé dno společnosti.

V této práci bylo vycházeno z faktu, že bychom se k těmto osobám měli chovat jako k lidem, kteří přes veškerou svoji bídu, stále mají lidskou důstojnost. Každý jedinec má svá práva a potřeby a tato cílová skupina je evidentně více ohrožena právě negativním postojem společnosti a možnými předsudky, které mohou ze špatného postoje a chováním veřejnosti k nim, snižovat jejich lidskou důstojnost. Mnoho lidí se domnívá, že si za svou situaci mohou sami, je ale faktem, že pokud toho konkrétního člověka nepoznají a nezjistí jaký je, nemohou ho odsuzovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**Domáci:**

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika: ako životná pomoc*. Bratislava: Public Promotion, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-969944-0-3

FISCHER, Ondřej, René Milfait a kol. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jakob, 2008. ISBN 978 - 80-904137-3-3

GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HRADECKÝ, Ilja. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

HRADECKÝ, Ilja a Vlastimila HRADECKÁ. *Bezdomovství: extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996.

HRADECKÝ, Ilja, 2006. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice: Politická část*. Praha, 2006.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3

MAREK, Jakub, et al. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1

MATOUŠEK, Oldřich, et al. *Sociální práce v praxi: Specifika různých i cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0

PRUDKOVÁ, T., Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce: Studijní texty*. Praha: AZ servis, 1994. ISBN 80-85850-00-1

STRAUSS, A. CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN: 80-85834-60-X

ŠVARŤÍČEK, R. ŠEĎOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-313-0

ŠUPKOVÁ, D. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada, 2007. ISBN: 978-80-247-2245-0

VÁGNEROVÁ, M. CSÉMY, L. MAREK, J. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5

Zahraniční:

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-804-X

KALVACH, Z. *Respektování lidské důstojnosti: příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně sociálních oborů*. Praha: Cesta domů, 2004.

(originál: Educating for Dignity, A Multi-disciplinary Workbook Dignity and Older Europeans, 2003)

Cizojazyčná literatura:

URBANK, Antje. *Obdachlosigkeit und deren geschlechtsspezifische Problemstellung*. München: Grin Verlag, 2011. EAN: 9783640924615

Dokumenty:

Katalog sociálních služeb Zlínského kraje. Zlín, 2009.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Praha, 2013.

Elektronické zdroje:

ZÁKON č. 108/2006 Sb. [online]. 2010 [cit. 2013-09-22]. Dostupné z: http://zakon.vpraxi.cz/zakon_c_1082006_sb_o_socialnich_sluzbach.html#§57

Definice bezdomovectví je podle českých zákonů komplikovaná. In: *Definice bezdomovectví je podle českých zákonů komplikovaná* [online]. 2010 [cit. 2013-09-22]. Dostupné z:

<http://www.munimedia.cz/prispevek/definice-bezdomovectvi-je-podle-ceskych-zakonu-komplikovana-531/>

KUBALA, Ondřej. Výsledky sčítání bezdomovců. *Výsledky sčítání bezdomovců* [<http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/vysledky>]. [cit. 2013-10-06]. Dostupné z: http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/vysledky_scitani_bezdomovcu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. [online]. 2013 [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/111-2006-sb-o-pomoci-v-hmotne-nouzi/>

Ambulance adiktologie. [online]. [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://www.podaneruce.cz/programy-a-pece/ambulance-adiktologie-zlinsky-kraj/>

MAX MUSTER AND PETR STEPANIK. *Procesia, s.r.o* [online]. 2014. vyd. Zlín, 2014 [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://uklid.procesia.cz/index.php/o-nas-19.html>

Sdružení azylových domů. [online]. [cit. 2014-01-19]. Dostupné z: <http://www.azylovedomy.cz/>

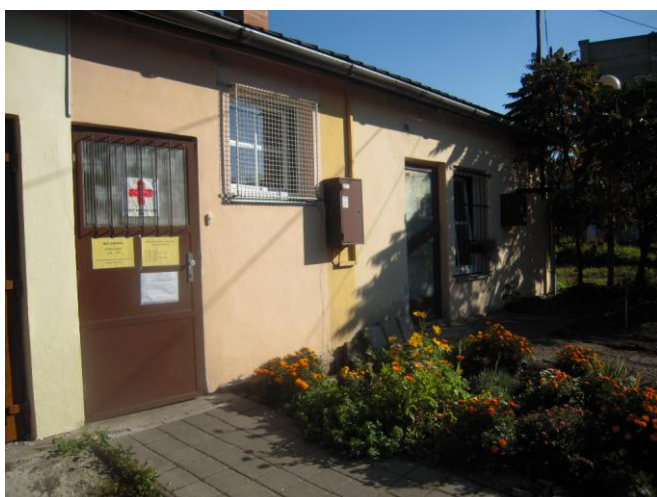
Etický kodex sociálních pracovníků. *Etický kodex sociálních pracovníků* [online]. 02.03.05 [cit. 2014-01-25]. Dostupné z: <http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OS ČČK Zlín Oblastní spolek českého červeného kříže Zlín

SEZNAM OBRÁZKŮ

Komplex Azylového zařízení OS ČČK Zlín

SEZNAM PŘÍLOH

P I Fáze a okruhy rozhovoru osob bez přístřeší

P II Fáze a okruhy rozhovoru veřejnosti

P III Rešerže publikací

P IV Slovník základních pojmů

P V Příklad přepis 1x rozhovor respondent

P VI Příklad přepis 1x rozhovor veřejnost

PŘÍLOHA P I:

Fáze a okruhy rozhovoru osob bez přístřeší:

1. fáze – představení se, představení výzkumu, ujištění o anonymitě, žádost o souhlas s nahráváním souboru

2. fáze – hlavní otázky a okruhy témat- nahrávání

a) souhlas s nahráváním

b) anamnéza

- ✓ přezdívka
- ✓ věk
- ✓ Jak dlouho jste bez domova?
- ✓ Co zapříčinilo to, že jste se dostal (a) na ulici?
- ✓ Kde nejčastěji a v současné době přebýváte?

c) Vnímání vlastní lidské důstojnosti osobami bez přístřeší

- ✓ Co si představujete pod pojmem lidská důstojnost? Jak vnímáte svou vlastní důstojnost?
- ✓ Myslíte si, že osoby, které mají ve společnosti nějaké postavení (př. starosta), že se jim od společnosti dostává většího uznání? Co si o tom myslíte?
- ✓ Jak vidíte svůj život pozitivně nebo negativně a proč?

d) pohled osob bez přístřeší na sebe sama

- ✓ Co byste ve svém dosavadním životě chtěl změnit?
- ✓ Jak jste spokojen se svým vzhledem a co byste na něm případně změnil?
- ✓ Je pro váš pocit bezpečí důležité mít stálé bydlení případně jaké?
- ✓ Jaký máte názor na to, jíst jídlo v zařízení, než žebrať, jíst jídlo z popelnice nebo krást.
- ✓ Jaký je váš postoj k ostatním osobám bez přístřeší?
- ✓ Vadí vám na nich něco?

e) názor respondentů o mínění společnosti vůči osobám bez přístřeší

- ✓ Myslíte si, že Vás společnost za něco odsuzuje a případně za co?
- ✓ Domníváte se, že ve vás společnost pozná osobu, která je bez domova a případně proč?
- ✓ Myslíte si, že je důležité pro společnost to, jak osoby vypadají a jak se chovají? A proč si to myslíte?

f) snižování lidské důstojnosti pracovníky sociálních služeb a úřadů

- ✓ Popište mi, jak s vámi pracovníci pracují.
- ✓ Je nějaká situace, kdy se domníváte, že se k vám choval někdo neeticky?
- ✓ Stalo se Vám, že by nějaký pracovník zařízení, úřadu s vámi nejednal taktálně? Vybavíte si nějakou takovou situaci?
- ✓ Stalo se vám někdy ze strany pracovníků zařízení nebo úřadů, že se s vámi nechtěli bavit? A proč si myslíte, že tomu tak bylo?

g) neetické zacházení, předsudky ze strany veřejnosti

- ✓ Domníváte se, že váš vzhled ovlivňuje postoj veřejnosti k vám? Případně jakým způsobem?
- ✓ Kdyby na vás bylo pácháno bezpráví, šel byste to někomu sdělit? Pokud ne proč?
- ✓ Popište mi situaci, pokud tedy nastala, kdy s vámi na ulici zacházel někdo nepěkně, např. vás ponižoval, ignoroval, přehlížel apod...

h) osoby bez přístřeší a smysluplný život

- ✓ Jak by měl vypadat váš spokojený život?
- ✓ Co je vaším smyslem života?
- ✓ Pokud byste mohl změnit život, jak?
- ✓ Domníváte se, že je v současné době reálné něco, co byste mohl ve svém životě zlepšit a víte jak?

i) možnost rozhodování osob bez přístřeší o svém životě

- ✓ Máte možnost rozhodovat se o svém životě, a jak?

- ✓ Co vás napadne pod heslem “život si přizpůsobím, tak jak já chci“.
- ✓ Co si myslíte o dodržování norem ve společnosti?

j) závěr – je něco, na co byste se chtěl(a) zeptat? Něco doplnit apod.

PŘÍLOHA P II:

Fáze a okruhy rozhovoru osob z veřejnosti:

1. fáze – představení se, představení výzkumu, ujištění o anonymitě, žádost o souhlas s nahráváním souboru

2. fáze – hlavní otázky a okruhy témat- nahrávání

a) souhlas s nahráváním

b) anamnéza

✓ pohlaví

✓ věk

✓ povolání

✓ Pracoval (a) jste někdy s touto cílovou skupinou?

✓ Máte s nimi nějaké osobní zkušenosti?

c) Názor o mínění společnosti

✓ Co si myslíte, že si myslí společnost o osobách bez přístřeší?

✓ Viděli jste nějakou situaci na ulici, kdy se choval někdo k těmto osobám nevhodně?

✓ Stalo se a popsali/a byste situaci, kdy vy osobně jste viděl/a něco na ulici něco, co nebylo vhodného od těchto osob?

✓ Co si myslíte Vy o této cílové skupině?

✓ Je něco, co vám na této skupině osob vadí? Pokud ano co?

✓ Dokážete si představit, že byste s nimi měli pracovat?

d) Sociální postavení osob bez přístřeší

✓ Co si představíte pod pojmem důstojnost člověka?

✓ Co si myslíte o souvislosti důstojnosti člověka s jeho sociálním postavením?

- e) Úcta veřejnosti a chování osob bez přístřeší
- ✓ Jaké pocity ve vás vzbudí osoba, která žebře?
 - ✓ Co si myslíte o osobě, která je evidentně bez domova a je opilá, špinavá?
- e) Rovnost a úcta bez ohledu na konkrétního jedince
- ✓ Je pro váš postoj k osobám bez přístřeší důležité chování a vzhled? Co si o tom myslíte?
 - ✓ Myslíte si, že veřejnost má rovný přístup ke všem osobám?
- f) Ctíte osoby bez přístřeší rovným způsobem jako ostatní osoby?
- ✓ Ctíte osoby bez přístřeší stejně jako ostatní populaci? Pokud ne, z jakého důvodu.
- g) Negativní postoj a předsudky vůči osobám bez přístřeší – dopad tohoto jednání
- ✓ Napadá vás nějaká situace, kdy může mít veřejnost negativní postoj k osobám bez přístřeší?
 - ✓ Jaký je Váš postoj k těmto lidem?
 - ✓ Jaké si myslíte, že může mít negativní postoj veřejnosti dopady na tuto cílovou skupinu?
- h) závěr – je něco, na co byste se chtěl(a) zeptat? Něco doplnit apod.

PŘÍLOHA P III: REŠERŽE KLÍČOVÉ LITERATURY

Domáci:

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika: ako životná pomoc*. Bratislava: Public Promotion, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-969944-0-3

Tato kniha je zaměřena teoretická východiska sociální pedagogiky v aktuálním trendu životní pomoci ve vztahu k prostředí jako rodině, škole, náhradní výchově. Autorka se také věnuje otázkám osobnosti sociálního pedagoga v jeho komplexním pojetí.

FISCHER, Ondřej, René Milfait a kol. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jakob, 2008. ISBN 978 - 80-904137-3-3

Etika pro sociální práci je zaměřena na pojetí etiky v souvislosti se sociální prací, základní etické teorii, hodnotám v etice, lidským právům a sociální spravedlnosti.

GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

Práce navazuje na vydanou příručku Výzkumné metody v pedagogice. Je určena studentům pedagogiky a pedagogům k orientaci v základní problematice empirického pedagogického výzkumu.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0

Sociologický slovník od J. Jandourka obsahuje asi tisíc hesel, která stručně a srozumitelně vykládají základní pojmy sociologie a souvisejících věd, jednotlivé pojmy jsou řazeny tak, aby bylo snadné je nalézt.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3

Kniha je zaměřena na historii i současnost sociální pedagogiky u nás i v zahraničí. Seznamuje s jejími metodologickými východisky, věnuje problematice sociálního prostředí, školy a výchovným institucím z pohledu sociální pedagogiky.

MATOUŠEK, Oldřich, et al. *Sociální práce v praxi: Specifika různých i cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

Sociální práce v praxi zahrnuje základní informace o nejrozličnějších skupinách, s nimiž se sociální pracovník ve své praxi setkává a také o metodách práce s nimi. Cílovou skupinou jsou zneužívané, týrané a zanedbávané děti a jejich rodiny, nezaměstnaní, bezdomovci, uprchlíci, duševně nemocní atd..

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0

Slovník zahrnuje pojmy sociální práce a sousedních vědních oborů. Pozornost je věnována sociálním službám a sociálního zabezpečení.

PRUDKOVÁ, T., Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0

Autoři uvádí definici bezdomovectví, jeho formy a příčiny, charakterizuje osobu bezdomovce, jeho způsob života a specifika bezdomovectví žen. Zmiňuje možnosti pomoci lidem bez domova. Zabývá se také etickými aspekty práce s osobami bez přístřeší. Popisuje i příběhy některých bezdomovců.

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce: Studijní texty*. Praha: AZ servis, 1994. ISBN 80-85850-00-1

V této knize je kladen důraz na užší pojetí teorie a praxe. Uvádí řadu metodických návodů a příkladů. Učebnice je určena především studentům sociální práce.

ŠVAŘÍČEK, R. ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-313-0

Tato kniha provází výzkumem od prvního nápadu až k sepsání výzkumné zprávy. První část je věnována základním metodologickým otázkám kvalitativního výzkumu, dále se věnuje vlastnímu průběhu výzkumu.

VÁGNEROVÁ, M. CSÉMY, L. MAREK, J. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5

Kniha informuje o lidech, kteří ztratili své zázemí nebo je dokonce nikdy nezískali. Je o životě těchto lidí. Druhá část knihy je věnována návratu z ulice zpět do společnosti, a obtížím, které je nutné překonat, aby to vůbec bylo možné.

Zahraniční:

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-804-X

V úvodu nacházíme filosofii aristotelsko-tomistickou: nauka o skutečnosti, o poznání, o Bohu; a filosofii Kantovu: nauka o poznání, etika, nauka o Bohu. Autor podává v jednotlivých filosofických disciplínách nejvýznačnější nauky, sjednocené teistickým pohledem na člověka a na svět

KALVACH, Z. *Respektování lidské důstojnosti: příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně sociálních oborů*. Praha: Cesta domů, 2004.

(originál: *Educating for Dignity, A Multi-disciplinary Workbook Dignity and Older europeans*, 2003)

Autor vymezuje termín důstojnost, dále hovoří o jeho pojetí. Rovněž zmiňuje otázku, jaké procesy a pochody jsou spojené s emocionální stránkou seniorů, které následně převádí do důstojnosti při péči o tyto osoby.

Cizojazyčná literatura:

URBANK, Antje. *Obdachlosigkeit und deren geschlechtsspezifische Problemstellung*. München: Grin Verlag, 2011. EAN: 9783640924615

Jedná se o studijní materiál, který obecně shrnuje bezdomovectví žen a mužů, jejich příčiny a možnosti pomoci.

PŘÍLOHA P IV: SLOVNÍČEK POJMŮ

Bezdomovectví

- právní situace lidí nemající státní příslušnost žádného státu
- životní situaci osob bez přístřeší

Bezdomovec, nebo také osoba bez přístřeší – osoba žijící bez stálého bydlení

Etika - je to zvyk, mrav a možný způsob jednání

Domov – je souhrn bližních a mající k nim nějaký citový vztah

Chudoba- Situace, která nastává v případě, že příjem domácnosti nedosáhne určité hladiny. (Fischer, 2008, s. 103)

Předsudek- je to úsudek o druhé osobě, který je emocionálně zbarven

Sociální služby

Jedná se o soubor činností, které jsou poskytovány oprávněnými institucemi

Důstojnost lidské osoby

Jedná se hlavně o uznání lidských práv

Sociální pedagog

Pedagog, který se orientuje na sociální problémy

PŘÍLOHA P V Příklad přepis 1x rozhovor respondent

Přepis rozhovor – respondent D

TAZATEL: Takže já se vás teda zeptám, zda nevadí, že to nahrávám ten rozhovor

RESPONDENT D: Je to bezproblémové.

TAZATEL: Takže já bych se zeptala nejdřív na nějaký základní údaje a to, že bych se nejdřív zeptala kolik je vám roků.

RESPONDENT D: 68

TAZATEL: Jak už dlouho jste bez domova? Nebo po takových zařízeních.

RESPONDENT D: Od 2005.

TAZATEL: A před tím jste bydlel kde?

RESPONDENT D: Tady na Kvítkové.

TAZATEL: Jo a vy jste přišel o byt?

RESPONDENT D: Tak ovdověl jsem a až potom jsem se dozvěděl kolik manželka nechala dluhů.

TAZATEL: Jo tak jo jo.

RESPONDENT D: Okamžitě jak 28. března umřela a hned v dubnu při prvních důchodu jsem zjistil, že mám exekuce, mě ruplo v makovici, přestal jsem platit a když jsem se sem dostal a zjišťoval jsem kolik vlastně toho dluhu je, tak do dneška to nevím. Každý měsíc mě strhávali z důchodu 9 stovek jo a do dneška jsem se prostě nedozvěděl kolik toho dluhu je. To bude ani promile z toho..

TAZATEL: A takto býváte po různých zařízeních jako třeba tady na červeném kříži nebo?

RESPONDENT D: Jednu zimu jsem byl na tom Samaritánu, jednu zimu jsem byl u známého a jinak su tady.

TAZATEL: Já bych se teďka zeptala, taková otázka spíš jako na popřemýšlení, co si myslíte, že je lidská důstojnost?

RESPONDENT D: To je to, co u většiny lidí neexistuje, každý to bere, jak se mu to podaří.

TAZATEL: A myslíte si, že třeba lidi, který mají ve společnosti nějaké postavení, jsou třeba, starosta, ředitel, starosta takové nějaké ty vyšší postavení, myslíte si, že to mají v životě jednodušší? Že ostatní lidi se k nim chovají slušně než třeba jako takto k..

RESPONDENT D: Čím vyšší honora, nebo ta funkce o to jsou považováni za lepší jinak, do tohoto stavu se může dostat kdokoliv.

TAZATEL: Teďka svůj současný život vidíte pozitivně, negativně?

RESPONDENT D: Tak , začíná se to trošku lepší, což je teda dobré, pomáhají mi zjišťovat věci, o kterých jsem nevěděl, že mám na ně nárok, takže mám naději na to, že se to trošku vylepší.

TAZATEL: A co by jste chtěl třeba teďka změnit aktuálně?

RESPONDENT D: no hm změnit? To můžou zřejmě akorát doktoři, protože mám reálnou naději, že půjdu na tu operaci kyčlí a bude to, jak mi říkají do domova důchodců s opatrováním, protože já s těma nohama mám opravdu těžké problémy a tam to budu mět tak s opatrováním s opatrovací službou.

TAZATEL: Tak já bych s zeptala, co se týče třeba jakoby, myslíte si, že když člověk vypadá dobře, že i lidi se k němu lépe chovají nebo myslíte si, že je vzhled důležitý v životě?

RESPONDENT D: Podle toho, jak se chová, na vzhledu moc nezáleží, ono kolikrát škaredí lidi, jak se říká mají větší úspěch v okolí, než hezcí.

TAZATEL: A vy by jste třeba nějak chtěl svůj vzhled změnit nebo ne?

RESPONDENT D: No hm, to jediné tak plastická operace (smích), ale to záleží na každém samém, jak se chová.

TAZATEL: Takže to není o tom vzhledu, ale....

RESPONDENT D: Jak se chová a jak se chová k okolí.

TAZATEL: Je pro vás důležité mít svoje nějaké vlastní bydlení?

RESPONDENT D: Tož chtělo by to..soukromí je soukromí.

TAZATEL: A co si třeba myslíte, když mi nabízíme nějaké jídlo v tom zařízení, je lepší dojít si do toho zařízení se vlastně se najíst třeba než, když to tak řeknu hledat jídlo v popelnících a tak?

RESPONDENT D: No tak já to řeknu sprostě, mě tady to jídlo nechutná, já su zvyklý na maso a zelenina, jak to říkával můj děda, zelenina je zelenina a zelenina je zdravá a nejzdravější ze všecké zeleniny je chmelový vývar.

TAZATEL: Tak a co si myslíte o ostatních jakoby spolubydlících nebo osobách, které nemají bydlení, je nějaký něco třeba

RESPONDENT D: Záleží na tom, jak se kdo chová, tady když vidím tu bandu, tady 40 baráků, 50 aut, všude byli, všechno znají a když je posloucháte tak opravdu..vystihující název podmost'áci.

TAZATEL: Myslíte si, že společnost jakoby osoby, které nemají bydlení nějak odsuzuje nebo má vůči nim nějaké předsudky

RESPONDENT D: Jsou lidi, kteří s nima sympatizují, a jsou takový, kteří nesnáší a nepřijdou jim na jméno, to záleží na každém samém, jak se chová bezdomovec,

TAZATEL: Nastala třeba nějaká situace, nemyslím třeba jako tady v našem zařízení, ale třeba někdy v nějakém úřadu nebo někdy jinde, že by se k vám choval třeba z pracovníků třeba neeticky nebo nějakým nepěkným způsobem nebo vás třeba nějak odbýval nebo s vámi nechtěl jednat?

RESPONDENT D: Jako s diskriminací jsem se ještě nesetkal, ovšem já tady po těch úřadech chodím velice málo.

TAZATEL: Takže nějaký, že by se s vámi třeba nechtěl bavit nebo tak, to by se vám nestalo?

RESPONDENT D Ne.

TAZATEL: Jakoby nevhodný chování a ze strany třeba veřejnosti, jakože, nemyslím třeba jakoby pracovníků, ale

RESPONDENT D: Já nedávám nikomu důvod, aby se na mě díval přes prsty, já zásadně jsem vynechal ze slovníku..

Pauza..

RESPONDENT D: Já sem vynechal ze slovníku veškeré vulgární výrazy a to, ne že bych se tím chvátil, ale byl jsem aj. zavřený a já jsem ty vulgární výrazy nelíbí, já je prostě nepoužívám, od toho má čeština bohatou slovní zásobu, že není potřeba vulgární výrazy používat, to taky hodně lidí se dívá podle toho co slyšeli, kriminálník, že se chovám i normálně a to je pro mě jako výhoda.

TAZATEL: A myslíte si, že někteří lidi na vás jakoby koukali, že si říkali, jako on byl ve vězení, že měli nějaký problém s tím?

RESPONDENT D: Dokud jsem si nepromluvili, to jako v osobním styku a divili se, jak je to možné ty a s tvoji pověstí a chováš se líp, jak někteří titulovaní.

TAZATEL: Tak, kdyby se třeba stalo na tom nějakém úřadu, že by se nějaký ten pracovník choval jakoby nevhodným způsobem, šel by jste to třeba někde jakoby oznámit.

RESPONDENT D Proč si stěžovat, je to zbytečné, to bych toho dotyčného ještě víc popudil proti sobě.

TAZATEL: A vy jste jakoby říkal, že vám se nestalo, že by se k vám choval někdo nějakým nepěkně, ale nestalo se vám, že by jste viděl že by se stalo třeba vůči vašim tady v podstatě spolunájemníkům, jestli třeba se k nim někdo nechoval, nemyslím třeba z pracovníků, ale z veřejnosti nějak špatně, třeba nadával nebo tak? Že by se někdo posmíval nebo tak, nezažil jste to třeba?

RESPONDENT D To záleží na každém jak se chová, jestli dělá kravál, tak je to samozřejmě, že mi lže do očí a budu si o něm dělat názor svůj.

TAZATEL: Ještě bych se zeptala, jak by měl vypadat váš spokojený život?

RESPONDENT D: Já nemusím být milionářem, akorát to zdraví, to je můj handicap, moje mínus, kdybych měl aspoň nohy zdraví, že bych si mohl zajít kam bych chtěl, v tom jsem omezený. Já su rád, že když dojdu dojde mi kouření tady k tomu stánku jo, nebo max. to už je na delší dobu, než se tam dostanu k obchůdku..opravdu říkám akorát to zdraví.

TAZATEL:A jinak takto vy máte možnost se rozhodovat v podstatě o tom, co ve svém životě chcete a ne že by vás někdo nutil jako..

RESPONDENT D: Je svoboda projevu a já se podle toho projevu, nedávám důvod, aby se na mě někdo šklebil a nebo diskriminoval.

TAZATEL: Ještě bych se zeptala na 2 otázky.

Co si myslíte jakoby o dodržování norem ve společnosti?

RESPONDENT D: No to si dělá každý podle sebe.

TAZATEL: A když bych řekla takové heslo“ život si přizpůsobím tak jak já chci „,

RESPONDENT D: Někomu se to podařilo někomu se to podaří a někomu ne.

TAZATEL: Tak jo, já vám děkuji, je něco, co by jste chtěl říct v rámci toho rozhovoru co vás by zajímalo na něco se zeptat nebo..

RESPONDENT D: Já se přizpůsobuji podmínkám, řekl jsem se, že nikomu kdybych měl zdechnout hlady tak mu nedám ani rohlík, hlavně tato společnost je zvyklý, že ten druhý má peníze tak puč puč puč, ale málokdo vrátí, já od 3 lidí od jednoho půldruhého roku, od druhého pul roku, od3 taky 4 měsíce, které nejsou aspoň po částech, aspoň kdyby měli sna-hu něco, zatím nikdo tu odvahu vrátit nebo snažit se vrátit nemá, však můžou taky přijít můžou přijít puč, nemám, pro tebe ne hotovo.

TAZATEL: Člověk se ponaučí, že?

RESPONDENT D: Taky důvod má a nedá ani cigaretu, nezdědil jsem tabákovou plantáž, puč peníze nezdědil jsem banku,máš možnost jsi mladý, zdraví, proč nejdeš dělat,na to nikdo nemusí odpovědět proč nejde dělat, každý by chtěl být okamžitě milionář a jít něco dělat hm není práce, když budeš chtít najdeš si,když si podnikatelé radši vezmou toho ci-zince,že kterému nemusí tolik platit, jak našemu dělníkovi..ale já nevím jemu je 10 000 měsíčně málo jo. On by potřeboval každý den 10 000, aby měl na chlast.

TAZATEL:A vy jste pracoval kde, jestli se můžu zeptat

RESPONDENT D: Já su vyučený horník, potom jsem odešel ze zdravotních důvodů a vy-střídal jsem hodně zaměstnání, nejdéle, co jsem dělal tak jsem svařoval, svářečské práce jsem dělal a to se mi jako nejvíc líbilo a známý mají firmy, kde se svařují, ale ze zdravot-ních důvodů, já bych potřeboval jenom práci v sedě a svařovat nejde,chodíte po konstruk-cích nebo toho svařovacího, to už nemůžu dělat,ale už mám roky 68 a to už mě nikdo ne-vezme, kdybych byl jakýkoliv, to jediné tak, to za mě nebylo nebo za nás naše do-bách..počítače,to neexistovalo, mobilní telefony, to nebylo a tenkrát co bylo, to měl jenom někdo, elektrickou kalkulačku, to mohl ten sčot ruský používat, my jsme měli kupecké počty, to bylo naše potom začali ty množiny, že a ..jak se tomu říkalo...no to nové počítá-ní..3 jablka..2 hrušky je pět kusů ovoce.

TAZATEL:Tak to moc nevím, jsem na matematiku nikdy nebyla.

RESPONDENT D: Začali s tím v Rusku, pak to převzali východní Němci, pak to přešlo k nám a tady se to...množiny..my jsme byli zvyklí na kupecké počty, bylo to rychlejší než to počítat jakési blbosti. Celou stránku popíšete a stejně vám vyjde ten výsledek, kterej vy uděláte za pár vteřin.

TAZATEL:Tak jo já vám moc děkuji, popřeju mnoho zdravíčka ať se daří.

RESPONDENT D: Za to málo.

TAZATEL: Tak jo děkuju moc.

PŘÍLOHA P VI Příklad přepis 1x rozhovor veřejnost

Přepis rozhovor – respondent 3

TAZATEL: Já jsem vás chtěla - tedy ještě požádat, jestli můžu toto nahrát a jestli mi dáte souhlas s nahráváním tady tohoto našeho rozhovoru?

Respondent 3: To je jako nějaký dotazník? ano

TAZATEL: ano, ano vlastně to je rozhovor, co spolu budeme dělat, tak jako že bude zaznamenávaný, jestli s tím souhlasíte?

Respondent 3: Dobře, dobře.

TAZATEL: Takže já jsem se chtěla zeptat, jak jsem vám teda říkala, že tedy tato má práce se zabývá problematikou osob bez přístřeší a lidské důstojnosti, takže tento rozhovor bude vedený tady k tomuto tématu, já jsem se chtěla zeptat na váš věk? Kolik vám je roků?

Respondent 3: 57

TAZATEL: A můžu se zeptat na vaše povolání?

Respondent 3: Pracuji jako pečovatelka seniorů.

TAZATEL: A máte nějaké zkušenosti s cílovou skupinou vlastně osob bez přístřeší? Pracovala jste například v nějakém zařízení?

Respondent 3: Tak to jsem nepracovala, ale jeden můj známý pracoval, tak to se mi kdysi přihodilo, že jsem ho navštívila v tom zařízení, jednalo se o azylový dům a vlastně jsem pomohla dovést jednoho těžko hledajícího zaměstnání do organizace, která pomáhá, jednalo se o romského občana a dost mě teda zamrzelo, když jsem se zpětně dotazem ptala na to místo, kde zprostředkovávali zaměstnání, že se tam ten člověk pak už nikdy neobjevil i když jsem ho tam osobně dovedla a umožnila mu vlastně, takže mě to přišlo jakože se snaží tyto organizace zbytečně u některých lidí.

TAZATEL: A nějaké osobní zkušenosti s řečnými s bezdomovcema?

Respondent 3: Tak asi jak to bývá ve všech městech, tak že se potulují kolem nádraží, to nevypadá pěkně, v parcích, na lavičkách, krabicový alkohol a podobně, to nepůsobí dobře.

TAZATEL: Tak já bych se vás chtěla zeptat, myslíte si, co si myslíte o tom, že celkově ta společnost si vlastně o bezdomovcích jako myslí, jaký si myslíte, že má společnost názor na osoby bez přístřeší?

Respondent 3: Tak asi záleží na tom, kde je uvidí, že jo, tak když uvidím někoho povalovat se na lavičce s alkoholem, tak si řeknu asi by jste si měli hledat práci, ale zase když vidím někoho jak sbírá odpadky na takových celkem otevřených prostranstvích, tak si myslím, že asi ne všichni nejsou tak špatní, že se s nimi dá pracovat. Ve většině případech si určitě lidí myslí, že ti bezdomovci si to zavinili sami, že jim je tak dobře když žijí svobodně asi.

TAZATEL: A vy třeba osobně si myslíte nebo na to máte jaký názor, že se třeba do toho dostali sami, že si za to můžou sami nebo spíš to vidíte, že tam je víc příčin.

Respondent 3: Si myslím, že to je i tím, že lidi přichází o práci, že se třeba zbytečně zadluží, přijdou o střechu nad hlavou, jsou bez rodiny, vlastně se jim rozpadnou a že ze zoufalství jim je třeba už jedno jak skončili.

TAZATEL: Viděla jste třeba nějakou situaci na ulici kdy jakoby jste viděla, že nějaký občan se k nějakém bezdomovci choval nevhodně nebo jste byla svědkem toho, že třeba jste viděli nějaké neetické zacházení třeba.

Respondent 3: já žiju ve Zlíně a ještě se mi nestalo, že by se někdo choval nepěkně k lidem bez přístřeší.

TAZATEL: A setkala jste se s někým nebo nějakou situací, kdy jste vy viděla, že nějaký bezdomovec se choval nevhodně vzhledem k tomu, že byl na veřejnosti?

Respondent 3: Dojížděla jsem do zaměstnání dost roků vlakem a přestupovala jsem v hromadné dopravě na nádraží a tam se různě potulovali, bohužel tedy i ženy mezi nimi byly, a jakože žebřali, opilí, to nepůsobí dobře že? Někomu půjčit na alkohol.

TAZATEL: Co si obecně jakoby myslíte o této cílové skupině, jaký vy na ně máte názor?

Respondent 3: Mě to připadá jako ztracený duše, které se dost těžko napravují, v podstatě je mi jich líto.

TAZATEL: A je něco konkrétního, co vám na těchto osobách vadí?

Respondent 3: Asi, že ztratili zájem o všechno, že nemají žádnou motivaci, že prostě jim je jedno, jak vypadají, jak se na ně lidi dívají, že se izolují, že se nesnaží vrátit zpátky do společnosti, to si myslím.

TAZATEL: A dokážete si vy osobně představit, že byste mohla s bezdomovci pracovat?

Respondent 3: Asi bych po tom netoužila, protože nesnáším opilce jako tak hromadně, nesnáším lidi, kteří holdují alkoholu, takže bych asi nechtěla.

TAZATEL: A co si představujete pod tím pojmem jak jsem vlastně říkala lidská důstojnost, co si myslíte, že ta lidská důstojnost jakoby znamená nebo co by jste si pod tím představovala?

Respondent 3: Já si myslím, že lidskou důstojnost, že to je prostě to, že jsem člověk, že se liším, já nevím od zvířat nebo vůbec že se musím chovat tak jako člověk a všichni ke mně že to určitě od každého já nevím potřebuje nějaké úsilí, že mi kteří máme tu práci a máme se podstatně lépe než ti bezdomovci, že určitě by jsme si měli vzájemně pomáhat, ale že to záleží i na nich, na to jakým způsobem si o to řeknou nebo jak su budou chtít chovat a začlenit, že by to neměli ty lidi vzdávat měli by si vážit té své důstojnosti.

TAZATEL: A myslíte si, že může nějak souviset nebo jak může souviset důstojnost člověka s s jeho postavením sociálním, myslíte si že je rozdíl když to tak řeknu u člověka a v jeho důstojnosti pokud je nějaký třeba vysoké funkci nebo postavený člověk?

Respondent 3: Každý by měl být svoji důstojnost, ať už dělá, kde dělá a všichni ostatní by na něho měli brát ohled a mělo by se to dodržovat, je jedno kde dělá ten člověk.

TAZATEL: A já se zeptám, jaké konkrétní pocity ve vás jakoby navozuje nebo prostě jaké pocity máte, když vidíte osobu, která žebřá, když vidíte žebrat člověka, tak jaké pocity vás v tu chvíli můžou napadnout nebo vás třeba napadli.

Respondent 3: Myslím si, že ve směs to lidi obtěžuje, ale zase záleží asi na tom, jak ten člověk vypadá, jak se chová, já si myslím, že každý dospělý dokáže odhadnout jestli a na co žebra něco jiného je matka s dítětem něco jiného opilý jedince, je to asi hrozné, nechtěla bych nikdy žebrot, je to strašné, v podstatě je to, nemělo by se to dít v naší společnosti žebrot.

TAZATEL: Tak vy jste jakoby trošku odpověděla na tu moji další otázku, to je vlastně o tom, co si myslíte o osobě, která je opilá, špinavá

Respondent 3: No no nepůsobí to dobře no, ale bohužel je to i důsledek společnosti, že jo, že někoho nechají takto upadnout .

TAZATEL: A máte co se týče těch pocitů nebo myslíte si, že v tu chvíli vnímáte nějaký pocit odporu nebo lítosti?

Respondent 3: Je to taková směsice.

TAZATEL: Myslíte si, že je hodně důležitý, že ten postoj k bezdomovcům závisí i na tom jak bezdomovec vypadá?

Respondent 3: Určitě nebo jak se vyjadřuje, to se pozná jestli má jako opravdu snahu se sebou něco dělat, na tom záleží.

TAZATEL: A myslíte si, že má veřejnost přístup ke všem osobám, ať už to jsou osoby bez přístřeší, senioři nebo zdravotně postižení?

Respondent 3: Já si myslím, že strašně záleží na tom, jak ten člověk jedná, ani ne jak vypadá na první pohled, ale jak se chová.

TAZATEL: Ctíte bezdomovce stejně jako ostatní lidi nebo pokud ne, z jakého důvodu, myslíte si, že je dokážete ctít stejným rovným přístupem jako ostatní? A pokud ne, z jakého důvodu?

Respondent 3: Tak zase to je o tom, jak jsem říkala, záleží na tom, jak se chová, pokud třeba vypadá nějak hrozně tak se mu mohlo něco strašného stát, ale pokud z něj číší alkohol tak asi mě těžko přesvědčí, že zrovna chudák ho teď někdo někde okradl, asi ne dovedu je nějak jakoby nectít nebo jimi opovrhovat, to už zase ne, protože každý člověk se k tomu dostal jinak a určitě si to nepřál takhle dopadnout

TAZATEL: Dokázala by jste si vybavit nějakou situaci, která by se mohla stát v případě, kdy ta veřejnost má negativní postoj k bezdomovcům, nějaká situace, která vás napadá negativní ze strany jakby té veřejnosti vůči osobám bez přístřeší, kterou by jste mohla popsat? která je jakoby reálná, myslím tím jakože třeba, mě by třeba napadlo že negativní postoj může být třeba to, že půjdu po ulici teďka tam bude třeba nějaký bezdomovec a někdo z veřejnosti nějaká osoba prostě k němu přijde a začne ho třeba nějak urážet, kvůli to třeba že leží, sedí na lavičce nebo tak, je nějaká situace, která si myslíte, že je taková reálná, se kterou jste se setkala nebo o které jste slyšela?

Respondent 3: Já si myslím třeba takové obtěžování na nádraží, já třeba skupinu nějakých takových drobně podnapilých, která třeba začne obtěžovat třeba nějakou ženu, že chtějí peníze, že se jí třeba někdo zastane.

TAZATEL: A myslíte že jakoby někdo obtěžuje bezdomovce, když to tak řeknu.

Respondent 3: To se mi nestalo a je docela možné že třeba, že já jezdím často těmi dopravními prostředky, že třeba v létě, když je léto a takový o sebe nedbající občan- bez domova, když třeba vejde do nějaké přeplněné dopravy, tak že to těm lidem opravdu nemusí být příjemné, že to dávají třeba někteří najevo, i když s tím jsem se taky ještě nesetkala.

TAZATEL: Co si myslíte tím, že ta veřejnost má negativní postoj k bezdomovcům, může to mít nějaká dopad na bezdomovce?

Respondent 3: Určitě, o co víc zažil nepříjemného chování, o to míň mají snahu se změnit, už jako asi rezignují

TAZATEL: A je něco, co by jste chtěla, co vás napadne doplnit tady k tomu tématu?

Respondent 3: Víte nějak ty lidi motivovat, tak ale aby dokázali ty poslední síly popadnout a udělat. Museli by mít nějakou motivaci, proč by se měli změnit, čím jsou dýl v tomto stavu tak asi už se s tím nedá nic dělat

TAZATEL:A myslíte si jenom ještě, že třeba lidi bez domova, že oni mají když to tak řeknu svoji důstojnost, že oni jí vnímají nebo vám z vašeho pohledu přijde, že jsou nedůstojní?

Respondent 3: Oni svoji důstojnost mají, protože oni vlastně v podstatě se bojí o svoji svobodu, být někde ve stanu v lese nebo tím, že oni chtějí žít svobodně, tak jak můžou a že ji třeba naopak vadí co svazuje nás všechny ostatní nebo tu morálku, tak vy jste na nás takoví, tak my si budeme žít po svém, takže asi tak to možná mají.

TAZATEL: Tak jo, takže pokud ještě není něco,co by jste chtěla dodat, tak vám děkuju za rozhovor.

Respondent 3: Nashledanou.